

Archeologienota Dilbeek Kattebroekstraat aanpassing

Verslag van Resultaten

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Paulien FONTEYN

22-6-2024

Titel: Archeologienota Dilbeek Kattebroekstraat aanpassing

Erkend archeoloog: Maarten Bracke, OE/ERK/Archeoloog/2015/00036

Auteurs: Bert Acke, Maarten Bracke en Paulien Fonteyn

Uittreksels uit CartoWeb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18084 - www.ngi.be

Projectcode bureauonderzoek: 2024F103

Intern projectnummer: 2024.094

Locatiegegevens: Vlaams-Brabant, Dilbeek, Kattebroekstraat

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 142781,92 en Y: 171482,46; X: 143122,99 en Y: 171649,58

Oppervlakte plangebied: 6115m²

Kadastergegevens: Dilbeek, afdeling 1, sectie B, percelen 232Y2, 232K2, 237P, 243B, 243A (zie figuur 7)

Topografische kaart: zie figuur 5 en 6

Betrokken actoren: Bert Acke (archeoloog), Maarten Bracke (erkend archeoloog), Paulien Fonteyn (erkend archeoloog)

Wetenschappelijke advisering: /

Plaats en datum: Moerbeke-Waas, 22/06/2024

© Acke & Bracke bv, Dorpvaart 76, 9180 Moerbeke-Waas. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

1. INLEIDING	4
1.1. WETTELIJK KADER	4
1.2. ONDERZOEKSOPDRACHT	4
1.2.1. VRAAGSTELLING	4
1.2.2. RANDVOORWAARDEN	4
1.3. WERKWIJZE EN STRATEGIE	5
1.3.1. MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE	5
1.3.2. ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK	6
1.3.3. ADVIES SPECIALISTEN	6
1.3.4. WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING	6
1.3.5. SELECTIE BRONNEN	6
2. BUREAUONDERZOEK	7
2.1. HUIDIGE TOESTAND	7
2.2. GEPLANEDE WERKEN	8
2.3. LANDSCHAPPELIJKE LIGGING	10
2.3.1. TOPOGRAFISCHE SITUERING	10
2.3.2. LANDSCHAPPELIJKE SITUERING	13
2.3.3. BODEMKUNDIGE SITUERING	15
2.3.4. GEOLOGISCHE SITUERING	15
2.4. HISTORISCHE SITUERING	18
2.5. ARCHEOLOGISCHE SITUERING	26
3. SYNTHESE	28
3.1. ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON	28
3.2. AFWEGING VERDER VOORONDERZOEK	29
3.3. VERDER VOORONDERZOEK ZONDER INGREEP IN DE BODEM	29
3.4. VERDER VOORONDERZOEK MET INGREEP IN DE BODEM	30
3.5. BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN	31
4. SAMENVATTING	34
5. BIBLIOGRAFIE	36
6. BIJLAGES	37

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van stedenbouwkundige handelingen langsheen de Kattebroekstaat te Dilbeek (provincie Vlaams-Brabant), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt en de bodemingrepen groter zijn dan 1000m², dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2.2. Randvoorwaarden

De archeologienota is een aanpassing van de in akte genomen archeologienota met ID 9054.¹ Omdat de afbakening van het plangebied en het ontwerpplan ondertussen gewijzigd zijn, dient deze archeologienota opgemaakt te worden die is afgestemd op de nieuwe situatie. Inhoudelijk zijn er behalve de begrenzing van het terrein en de bespreking van de geplande werken geen grote wijzigingen ten opzichte van de initiële archeologienota.

¹ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/9054>

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

In het bureauonderzoek wordt een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd van de huidige archeologische, historische en landschappelijke informatie van het projectgebied en diens omgeving. Deze gegevens worden vergeleken met de geplande werken en de hiermee gepaard gaande verstoringen en vergravingen in de bodem. Het uiteindelijke doel is het bepalen of verder archeologisch onderzoek al dan niet aangewezen is.

Informatie over de afbakening van het plangebied en de geplande werkzaamheden werd aangeleverd via de initiatiefnemer door middel van ontwerpplannen en via mondelinge of schriftelijke communicatie. Om een zicht te krijgen op de huidige archeologische kennis van het plangebied en van de directe omgeving werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd.² Deze online databank is uitsluitend toegankelijk voor geregistreerde gebruikers, hoofdzakelijk archeologen. Aanvullend werden verschillende historische kaarten geraadpleegd via Geopunt³, de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie, en via Cartesius⁴, een databank die kaarten bundelt van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Aansluitend hierbij werden ook verschillende luchtfoto's bekeken die genomen zijn sinds de jaren '70 van vorige eeuw. Op het kaartmateriaal en de luchtfoto's werd het plangebied geprojecteerd, om zodoende een duidelijk beeld te krijgen van het landgebruik gedurende de laatste eeuwen. Geopunt leverde ook verschillende kaarten op die betrekking hebben tot de landschappelijke en bodemkundige ligging van het gebied. Een kadasterplan dat beschikbaar is via de GRB-kaart op Geopunt werd vergeleken met hetgene dat beschikbaar is via de CadGIS Viewer van de Federale Overheid.⁵ Een topografische kaart werd verkregen via het NGI.⁶

Op basis van dit onderzoek en het raadplegen van bovenvermelde bronnen kan een antwoord gegeven worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

² <https://cai.onroenderfgoed.be/>

³ <http://www.geopunt.be/kaart>

⁴ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

⁵ <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>

⁶ <http://www.ngi.be/topomapviewer/>

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

In eerste instantie werd gestart met het bureauonderzoek waarbij de diverse beschikbare bronnen geraadpleegd worden. Daarnaast werd in detail bekeken wat de huidige toestand is van het plangebied en werden de geplande werkzaamheden onder de loep genomen. Op basis van deze gegevens samen werd afgetoetst of ten eerste verder vooronderzoek noodzakelijk is en ten tweede welke onderzoekstappen er eventueel genomen moeten worden.

1.3.3. Advies specialisten

Niet van toepassing.

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

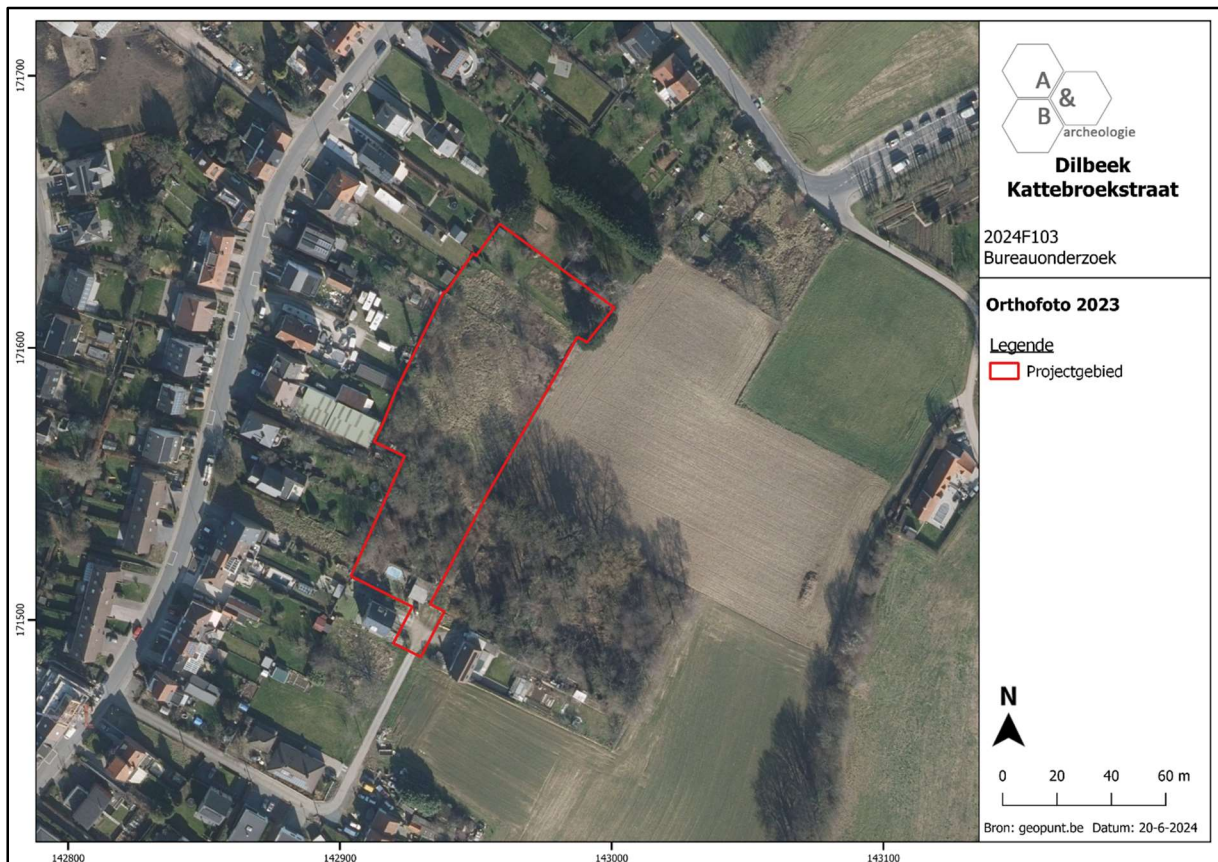
1.3.5. Selectie bronnen

De gebruikte bronnen zijn beschreven onder 1.3.1. De bronnen daaronder vermeld waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd niet opportuun geacht.

2. Bureauonderzoek

2.1. Huidige toestand

Het plangebied, ca. 6115m² groot, heeft een langwerpige, noordoost-zuidwest georiënteerde vorm. In het zuidwesten sluit het aan op een onverhard zijbaantje van de Kattebroekstraat, dat dezelfde straatnaam draagt. Het terrein is een achtergebied van de woningen langsheen de Kattebroekstraat en bestaat uit weiland, beboste percelen en achtertuinen. Op het meest zuidelijke perceel zijn een zwembad en stalletje/tuinhuis aanwezig.

Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2023 (bron: geopunt.be).

2.2. Geplande werken

Op het terrein wordt een groepsbouwproject opgericht, bestaande uit 5 losstaande wooneenheden voor meergezinswoningen. De Kattebroekstraat wordt doorgetrokken naar het noorden en zal de woonblokken ontsluiten. Langs de westelijke rand blijven een aantal huidige bomen behouden. Rond de woonblokken en de toegangsweg worden groenzones, een wadi, terrassen en verhardingen aangelegd. Met uitzondering van de zone waar de bomen blijven staan, moet voor het plangebied rekening gehouden worden met een algemene bodemverstoring van 60 à 80cm diep, met plaatselijk diepere ingrepen voor funderingen en nutsvoorzieningen.

Figuur 2 Uitsnede uit het ontwerpplan (bron: initiatiefnemer).

Figuur 3 3D-voorstelling van het ontwerpplan (bron: initiatiefnemer).

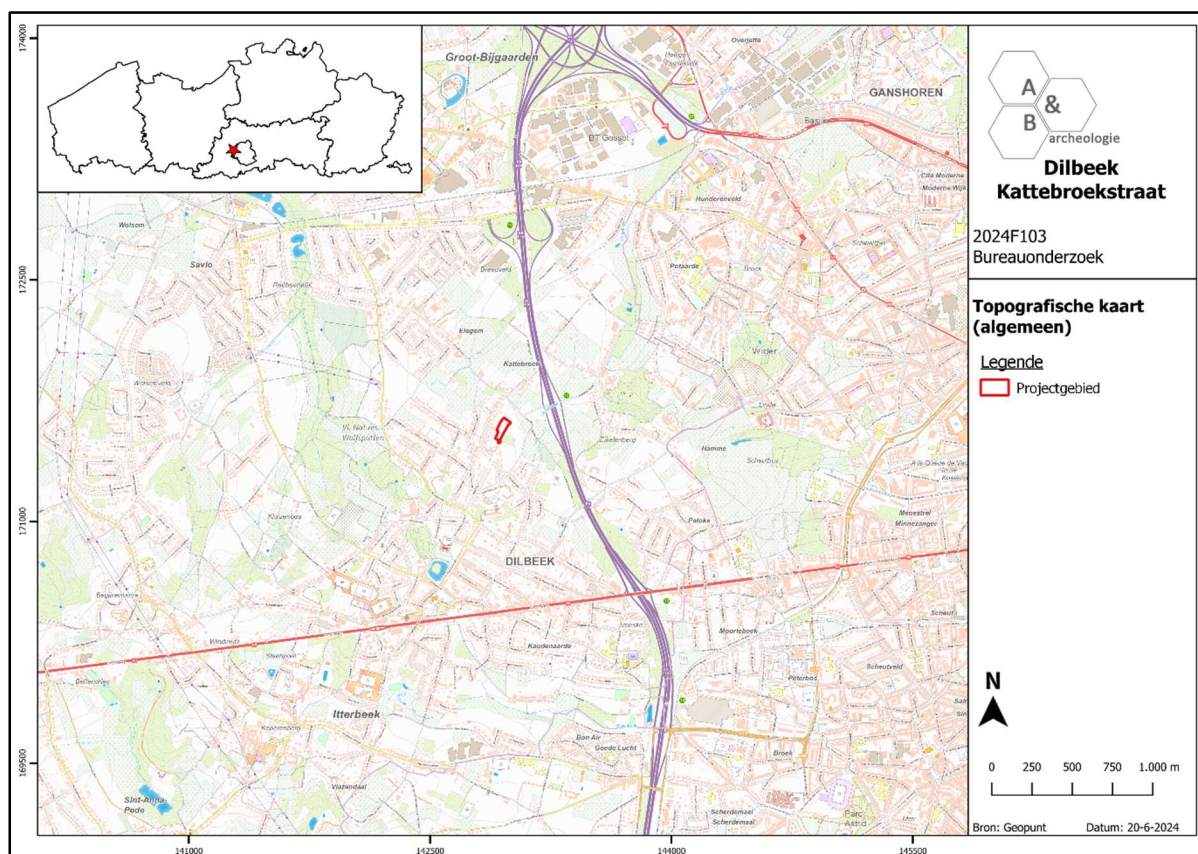

Figuur 4 Ontwerpplan geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be en initiatiefnemer).

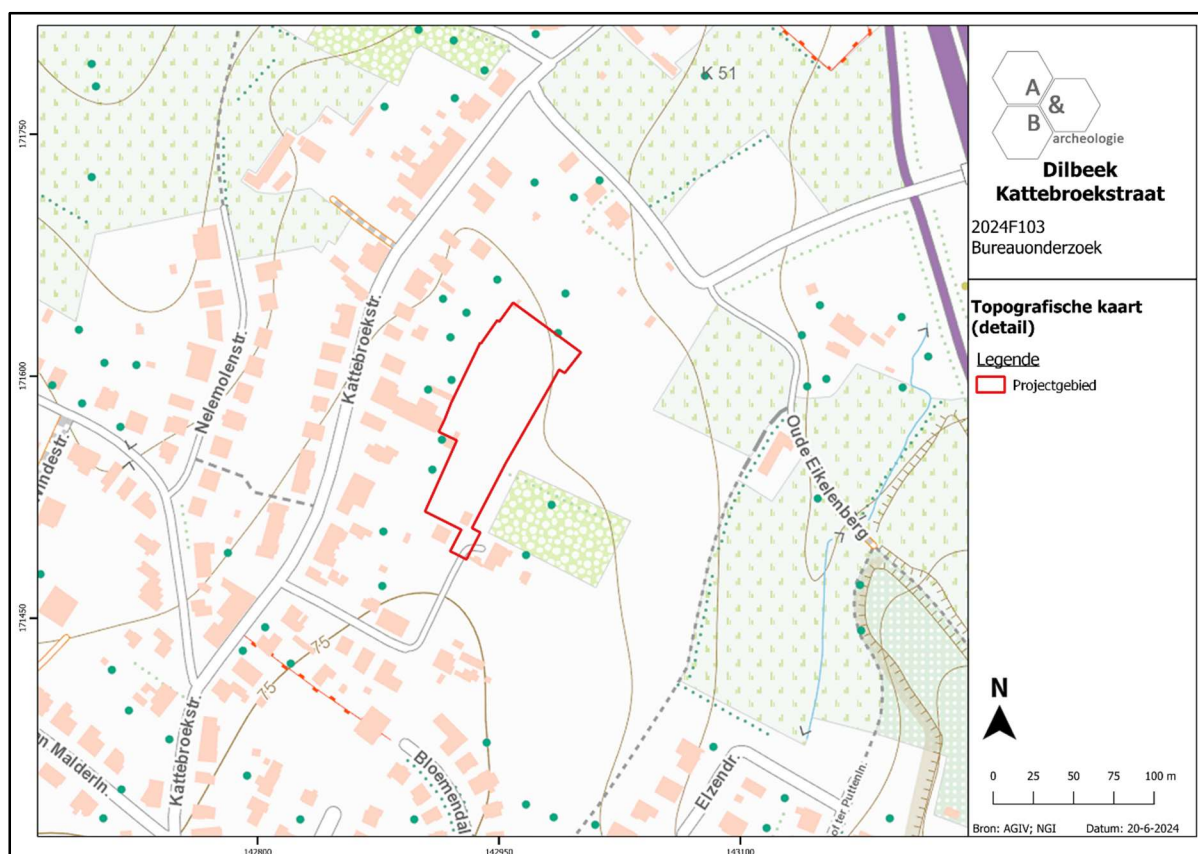
2.3. Landschappelijke ligging

2.3.1. Topografische situering

Dilbeek is gelegen in het westen van de provincie Vlaams-Brabant, en ten oosten grenzend aan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De fusiegemeente bestaat naast de deelgemeente Dilbeek ook nog uit de deelgemeenten Itterbeek, Schepdaal, Sint-Martens-Bodegem, Sint-Ulriks-Kapelle en Groot-Bijgaarden. Dilbeek wordt van west naar oost doorsneden door drie grote verkeersassen: de E40 in het noorden, de spoorweg Gent-Brussel ten zuiden ervan, en de Ninoofsesteenweg centraal in de gemeente. De Ring rond Brussel zorgt ervoor dat het oostelijke deel van de fusiegemeente is afgesneden van de rest van de gemeente en aansluit bij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het plangebied bevindt zich meer dan 1km ten noordnoordoosten van de kerk van Dilbeek, net ten westen van afrit 12 van de Brusselse Ring. Deze afrit maakt verbinding met de Kattebroekstraat, die zowel ten oosten als ten westen van de Ring is gelegen. Deze Kattebroekstraat is een langere straat die in het noordoosten in de richting van Sint-Agatha-Berchem loopt, en naar het zuidwesten de aansluiting maakt met de kern van Dilbeek. Verschillende zijstraten van de Kattebroekstraat kennen dezelfde naam. Ten zuidoosten van het plangebied is nog een zone met landbouwgrond gelegen. Algemeen gezien is het terrein te situeren in een eerder open gebied met landbouwgronden gelegen tussen de agglomeraties van Dilbeek, Groot-Bijgaarden en Sint-Agatha-Berchem en doorsneden door de Brusselse Ring, maar ook hier laat de toenemende druk op de open ruimte zich voelen en worden meer en meer gronden bebouwd. Op de bodemgebruikskaart van 2001 staat het plangebied hoofdzakelijk aangeduid als 'Akkerbouw' (wit) en 'Weiland' (geel), wat niet geheel overeenkomt met het huidige gebruik.

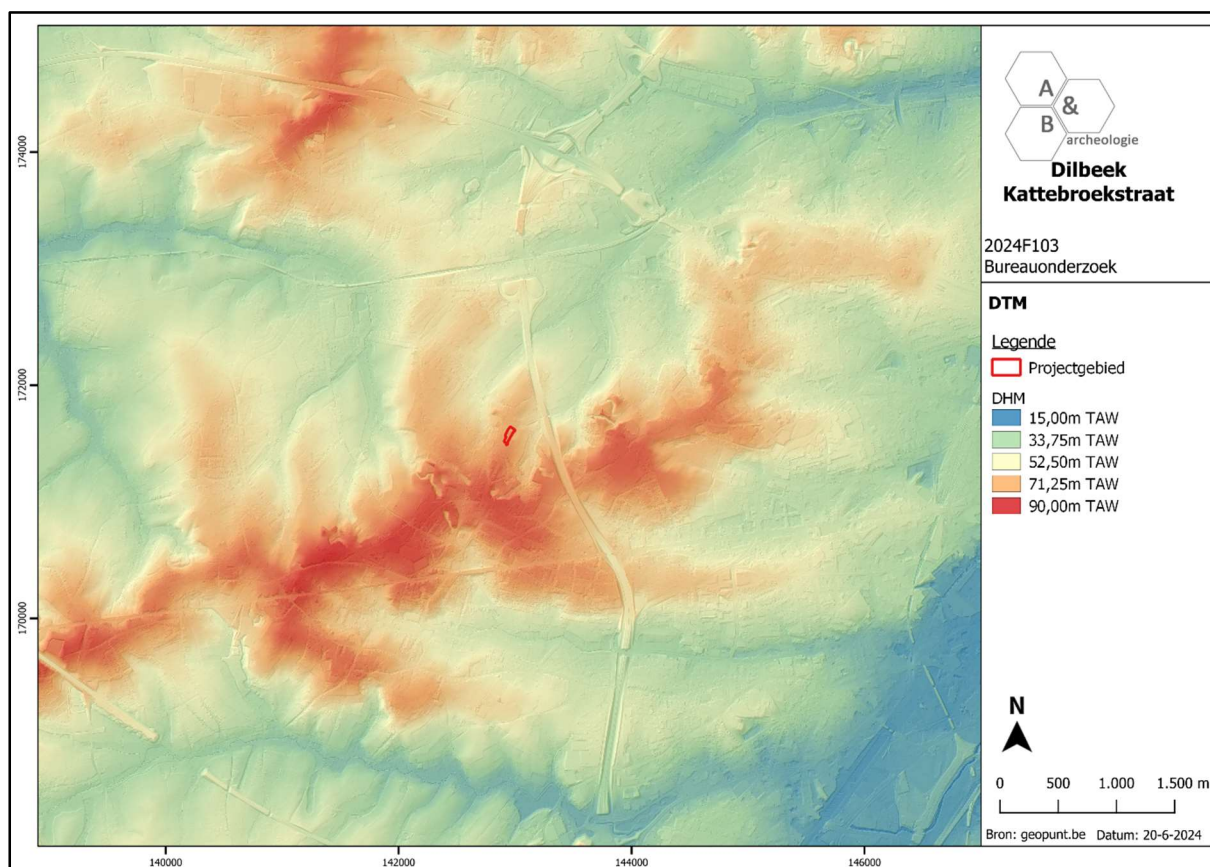
Figuur 5 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

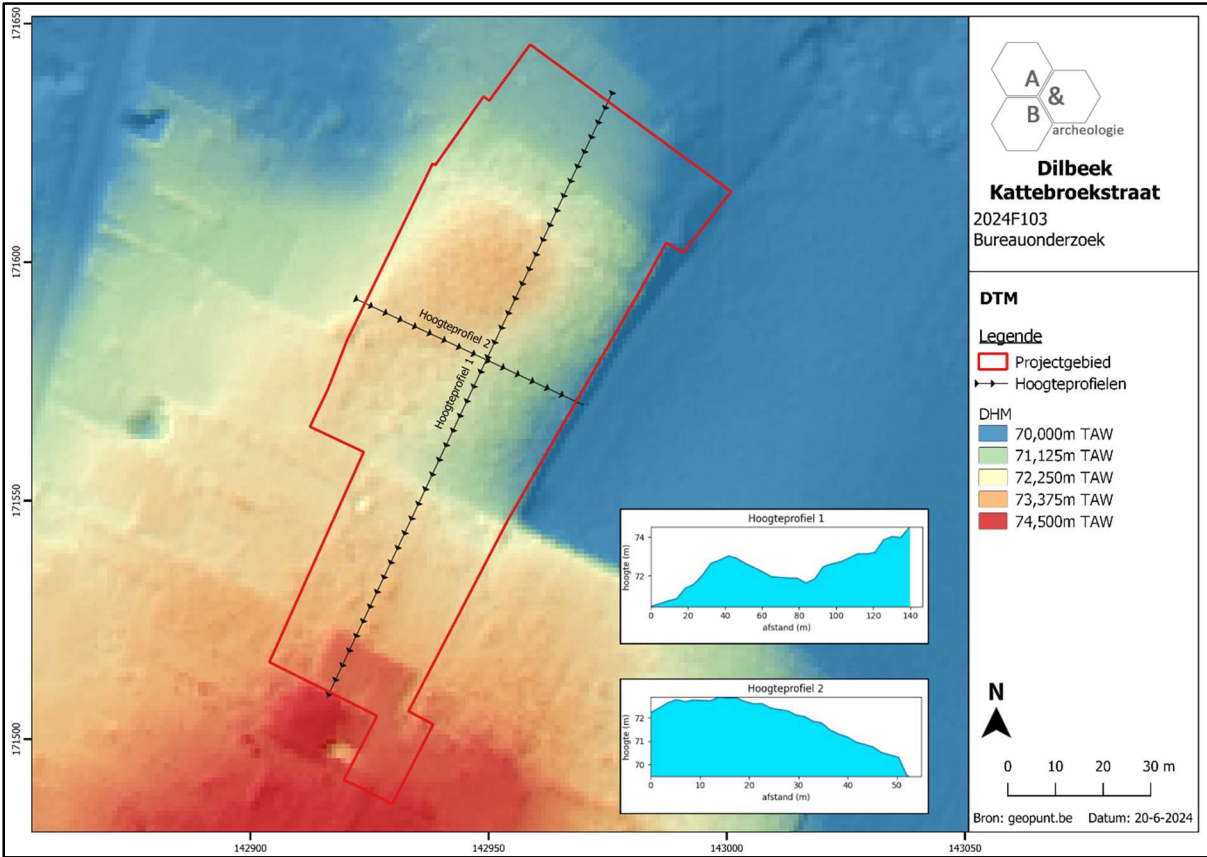
Figuur 6 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

2.3.2. Landschappelijke situering

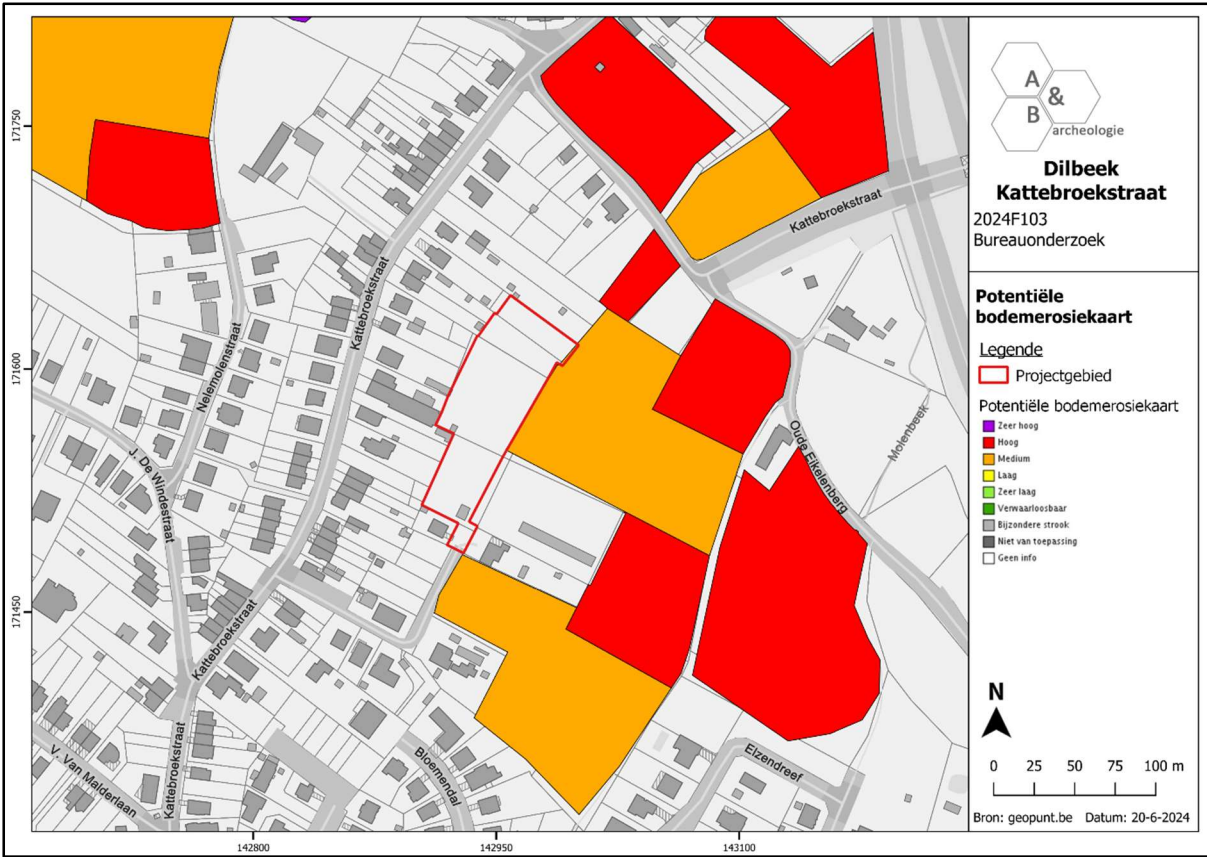
Dilbeek is gelegen in een golvend landschap. Doorheen het grondgebied van de gemeente loopt een west-oost georiënteerde hogere rug, het plangebied bevindt zich op een zuid-noord georiënteerde uitloper daarvan. Deze uitloper wordt in het westen begrensd door de Elegembeek, in het oosten door de Molenbeek. Het plangebied kent een sterk dalend verloop van zuidwest naar noordoost: over een afstand van ca. 140m daalt het maaiveld van meer dan +74m TAW naar +70m TAW. De site wordt niet gekarteerd op de bodemerosiekaart, maar aan de omliggende percelen worden een medium tot hoge erosiegraad toegekend. Rekening houdend met de sterke helling van het terrein zal het ook aan erosie zijn blootgesteld.

Figuur 9 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

Figuur 10 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be).

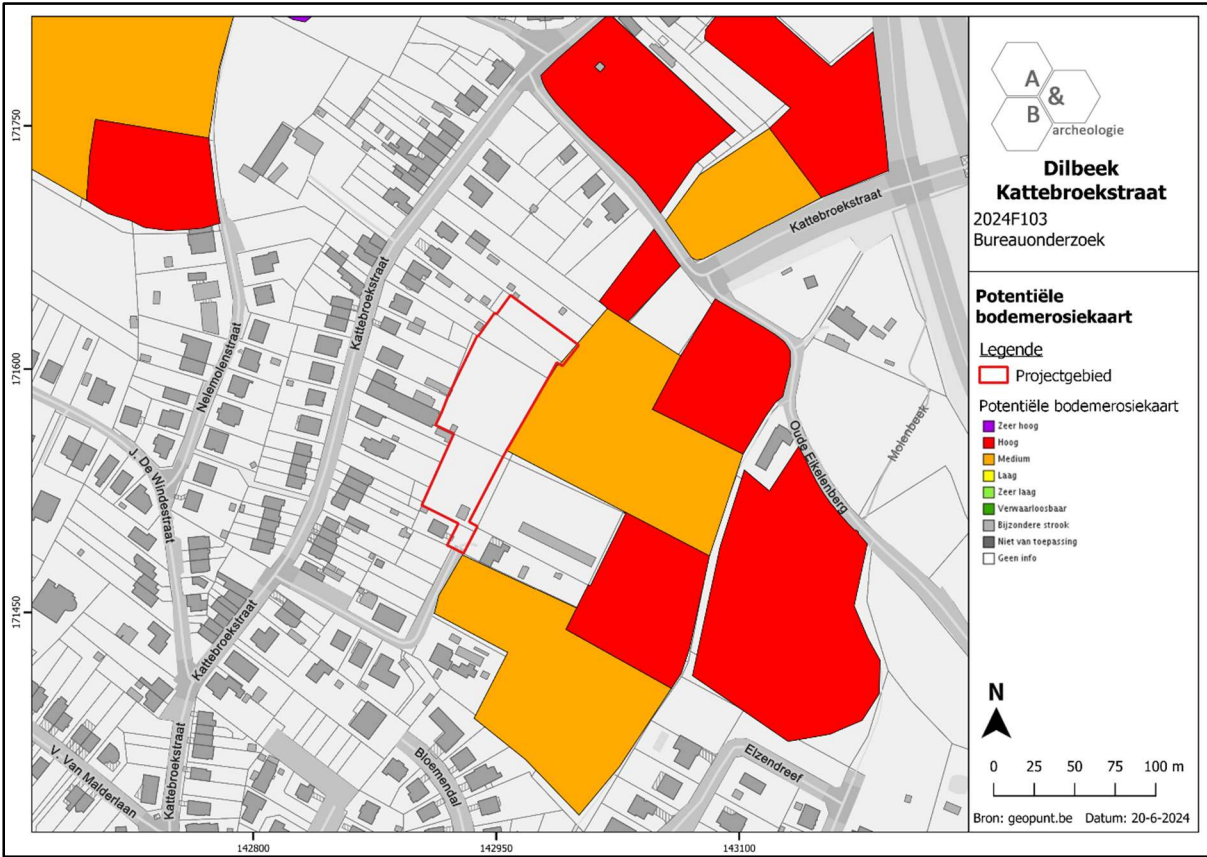
Figuur 11 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).

2.3.3. Bodemkundige situering

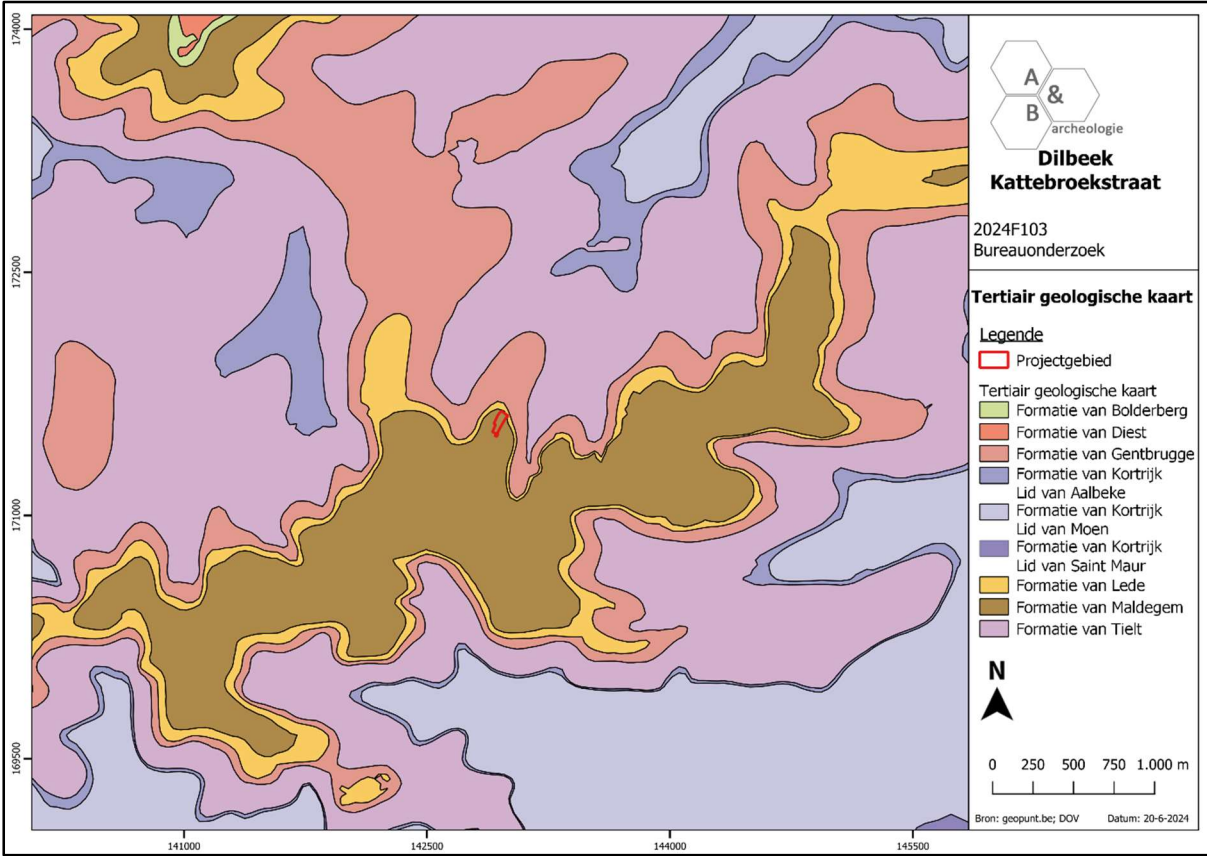
Op de bodemkaart wordt het plangebied volledig gesitueerd ter hoogte van Aba1 gronden: droge leembodem met textuur B horizont. De serie Aba ontwikkeld in het Pleistocene loessdek vertoont onder de A horizont een aan klei en sesquioxiden aangerijkte textuur B horizont. Het cijfer 1 duidt er op dat de A-horizont minder dan 40cm dik is. De bouwvoor is een donkerbruin, homogeen humushoudend leem. De Bt is bruin zwaar leem (gemiddelde 20% klei) met meestal goed ontwikkelde polyedrische structuur en kleihuidjes (coatings). Naar onder toe neemt het kleigehalte sterk af en verdwijnt de structuur geleidelijk terwijl de kleur geelbruin wordt. De bodems vertonen geen watergebrek en geen wateroverlast dank zij de gunstige drainage en het hoog waterbergend vermogen.

2.3.4. Geologische situering

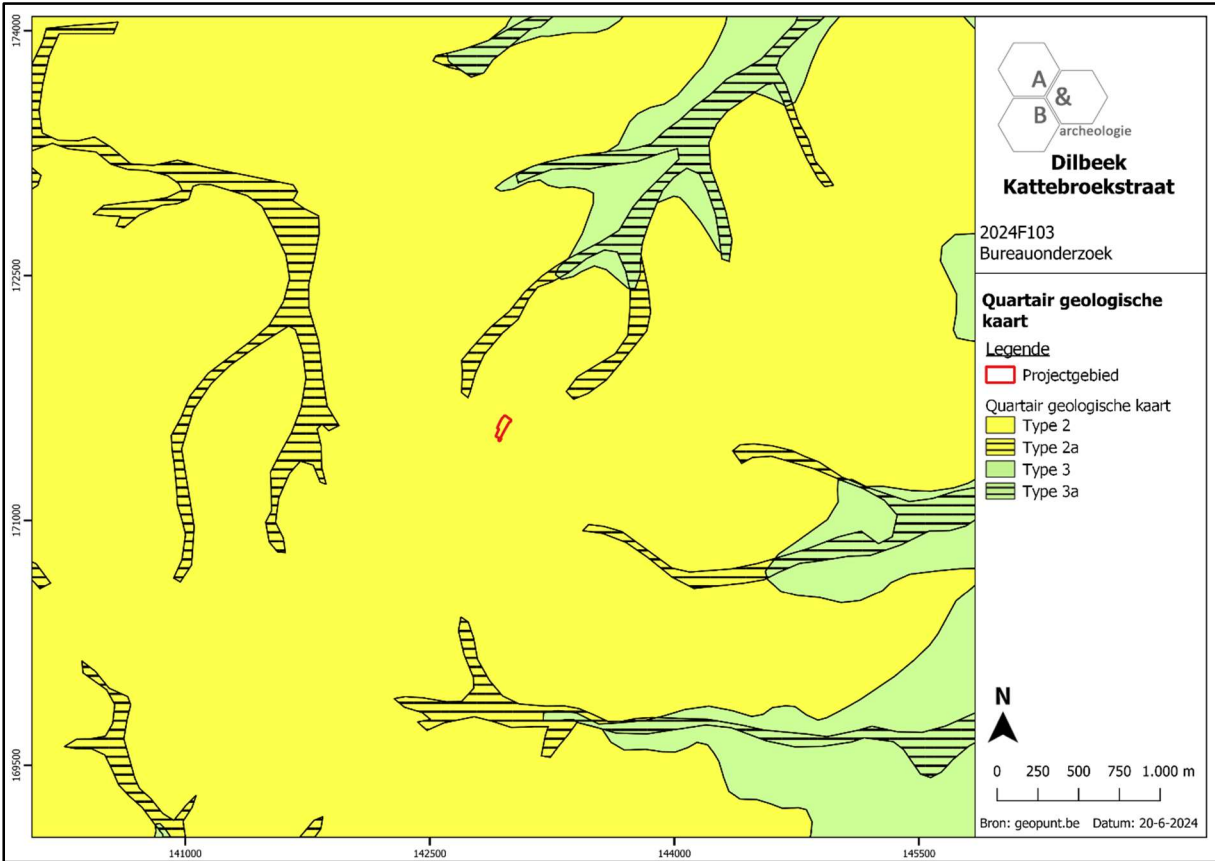
Er worden drie tertiaire eenheden gesitueerd ter hoogte van het plangebied, met van noord naar zuid: de Formatie van Gentbrugge (grijsgroen fijn zand, glauconiethoudend, overgaand in klei zandhoudend tot donkergrijze klei, plaatselijk zandsteenbanken (veldsteen)), de Formatie van Lede (lichtgrijs fijn zand, soms kalksteenbanken, kalkhoudend, fossielhoudend (*Nummulites variolarius*), soms glauconiethoudend, basisgrind) en de Formatie van Maldegem (grijze afwisseling fijn zand en klei, glauconiethoudend, glimmerhoudend, onderaan klei, zandhoudend, sterk glauconiethoudend). De Quartair geologische kaart geeft aan dat het plangebied bestaat uit het type 2: geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (2). De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

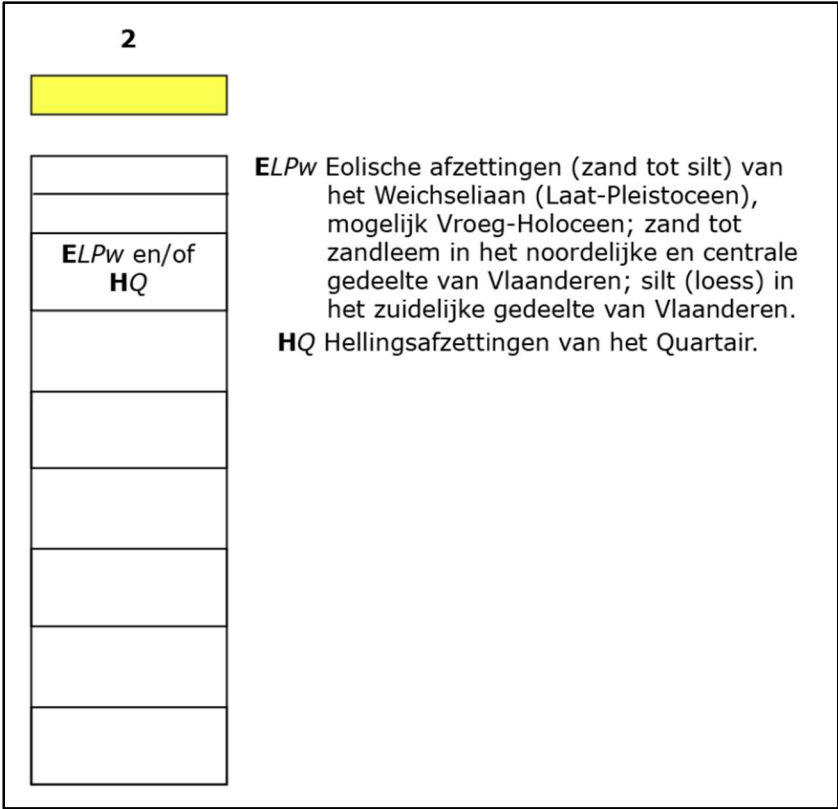
Figuur 12 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).

Figuur 13 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 14 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 15 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

2.4. Historische situering⁷

De geschiedenis van de patroonheilige van de gemeente, Sint-Alena, is onlosmakelijk met de gemeente verbonden. De huidige gekende legende is waarschijnlijk gebaseerd op de Vita Alenae uit de 13de eeuw. Alena zou rond 640 gestorven zijn door de marteldood, omdat ze zich tot het christendom bekeerd had. De legende situeerde de woonst van Alena in de burcht in Dilbeek, waarvan de Sint-Alenatoren een overblijfsel is. Volgens de overlevering stichtte haar bekeerde vader, de Frankische krijsheer en christenvervolger koning Levold, ook de eerste kerk in Dilbeek en zal er samen met zijn vrouw als eerste begraven zijn. Lang was er een twist tussen Dilbeek en Vorst over Alena's relieken. Volgens Verbesselt werd Alena mogelijks wel in Dilbeek begraven, maar werden haar relieken later overgebracht naar Vorst in de periode dat ook het Neerhof aan de abdij van Vorst werd geschonken. De heilige wordt afgebeeld met vorstelijke gewaden, kroon op het hoofd en soms een zwaard. Haar afgerukte arm ligt aan haar voeten of in haar andere arm, verwijzend naar haar marteldood. In de gemeente zijn verschillende plaatsen die verwijzen naar deze heilige, zoals de Sint-Alenatoren en de Sint-Alenakapel.

De naam Dilbeek komt voor het eerst voor in 1075 als "Dilbeccha", in de literatuur waarschijnlijk ook vaak fout vermeld als "Delbeccha" of "Dedelbeccha". Op dat ogenblik droeg de bisschop van Kamerijk de parochiekerk van Anderlecht samen met haar dochterkerk Dilbeek over aan het kapittel van Anderlecht. Over de naamsverklaring van Dilbeek heerst in de literatuur geen eensgezindheid. Sommigen verklaren de naam als "beek in een dal", volgens Verbesselt is het veeleer terug te brengen op een wijknaam. De naam Dilbeek werd ook gedragen door een riddersgeslacht van de 12de tot de 15de eeuw. In 1050 behoorde Dilbeek tot het grote domein in bezit van de heren van Aa, een voorname Anderlechtse familie. In de 11de en 12de eeuw zal het domein van de heren van Aa versnipperen door erfenissen, huwelijken en schenkingen. Via huwelijk kwam een deel van Dilbeek in handen van de heren van Kraainem. Zij hadden in Dilbeek een schepenbank met een zegel. De heerlijkheid van de heren van Kraainem zal in de 18de eeuw eigendom worden van de graven van Tirimont. Via familiebanden kwam een ander deel van de heerlijkheid Dilbeek in handen van de heren van Sotteghem. De Sotteghems en hun late opvolgers zoals de familie de Heetvelde, verbleven in Gaasbeek. Dilbeek kwam zo onder het gezag van de heren van Gaasbeek. De Sint-Alenatoren is waarschijnlijk een overblijfsel van de oorspronkelijke nederzetting van de leenmannen van deze heren in Dilbeek. Op 31 maart 1491 werden er goederen in Dilbeek, als leen van Gaasbeek, verkocht aan Henri de Berghes, bisschop van Kamerijk. Zo kwamen de bisschoppen van Kamerijk in het bezit van bepaalde wereldlijke rechten en goederen in Dilbeek, waaronder het kasteel, waarvan de Sint-Alenatoren een overblijfsel is. De bisschoppen gebruikten het kasteel als tweede residentie waarvan de ligging dicht bij Brussel van belang was. Vooral Jacques van Croÿ zal er lang verblijven en er in 1514 Keizer Karel en zijn tante Margareta van Oostenrijk ontvangen. Dit bezoek gaf aanleiding tot het ontstaan van de recente legende van de "konijnenfretters". Na de oprichting van het bisdom Mechelen in 1559 was het voor de bisschoppen van Kamerijk niet meer van belang een verblijfplaats in de buurt van Brussel te bezitten en in 1608 werden het kasteel en de heerlijkheid dan ook verkocht door de bisschoppen. Na omzwerving komt het kasteel zelf in handen van Jean-Balthasar Malo in 1714 en begin 19de eeuw in handen van de familie de Viron.

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Dilbeek* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121396> (geraadpleegd op 19 oktober 2018).

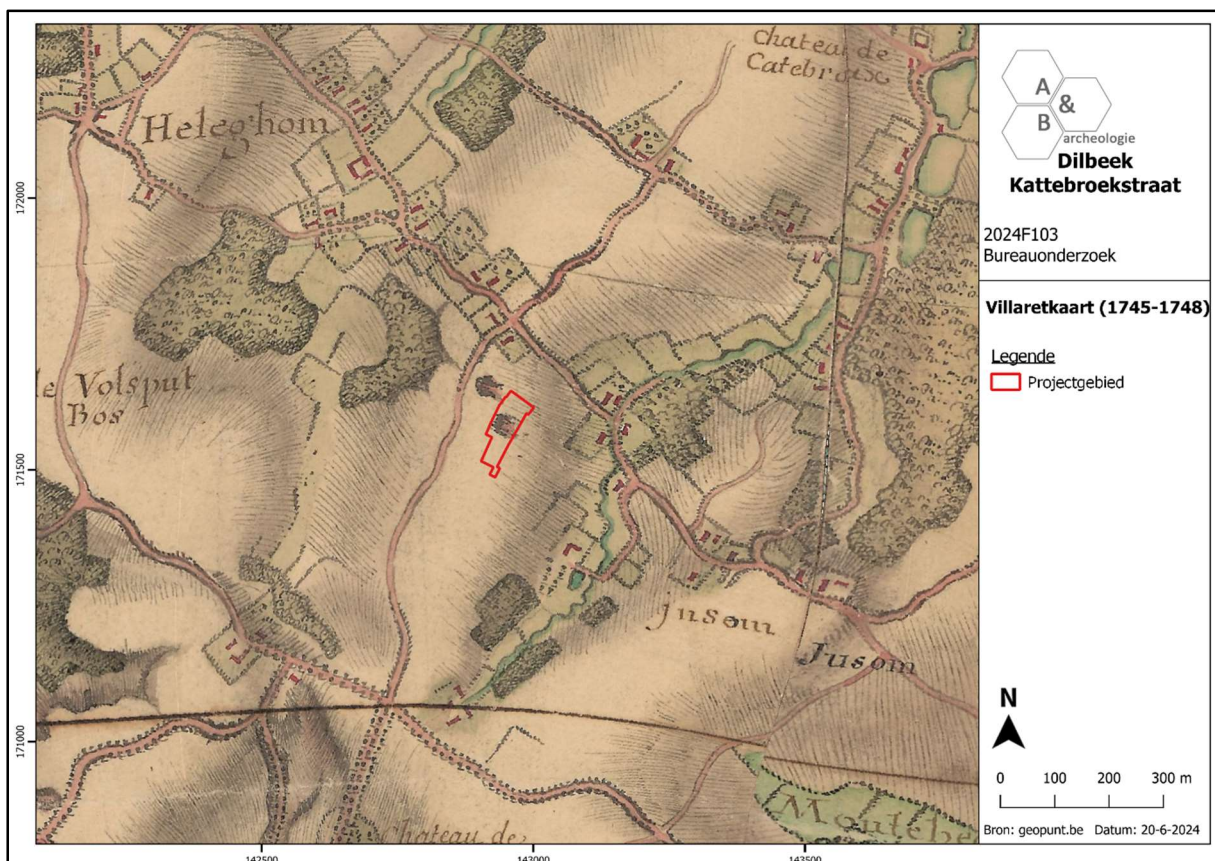
Vanuit kerkelijk oogpunt behoorde Dilbeek vanouds tot de moederparochie Anderlecht. De parochie van Anderlecht zal samen met Dilbeek in 1075 door de bisschoppen van Kamerijk overgedragen worden op het kapittel van Anderlecht. In Dilbeek zou er al in de 12de eeuw een parochiekerk aanwezig geweest zijn, toch bleef ze qua bediening afhankelijk van het kapittel van Anderlecht. De rechtstoestand van de parochie bleef nog lang een twistpunt tussen de parochies van Anderlecht, Dilbeek en het kapittel van Anderlecht. Buiten de invloed van het kapittel van Anderlecht hadden ook nog de kloosters van Vorst en Groot-Bijgaarden invloed in Dilbeek. Groot-Bijgaarden verwierf in de 12de eeuw het Hongersveld door schenking en Vorst verwierf eveneens door schenking in de 13de eeuw grote stukken in Dilbeek waaronder het Neerhof. Tot in het interbellum behoorde het grootste deel van het grondgebied van de gemeente Dilbeek tot de Sint-Ambrosiusparochie. De wijken Koeivijver en Vlazendaal ten zuiden behoren tot de parochies van Itterbeek en Sint-Anna-Pede. Het gehucht Elegem ten noordoosten van het dorpscentrum behoorde tot 1715 tot de parochie van Sint-Jans-Molenbeek, maar zal vanaf dan tot de parochie van Dilbeek behoren.

De streek waar Dilbeek toe behoort in West-Brabant en rond Aalst kende in de middeleeuwen verschillende steengroeven voor de uitbating van Lediaanse kalkzandsteen die voornamelijk gebruikt werd voor hoekblokken en sculptuurwerk. Verschillende nog bekende bouwwerken werden opgetrokken uit steen van deze "poelen": de Sint-Ambrosiuskerk te Dilbeek, maar ook het stadhuis van Leuven en de Sint-Goedelekathedraal in Brussel. De ontginning van Lediaanse kalkzandsteen blijkt in Dilbeek al op het einde van de 13de eeuw te hebben plaatsgevonden en dit tot aan het einde van de 18de eeuw. De familie vanden Heetvelde speelde hier een belangrijke rol in de ontginning voor het zogenaamde "Steebwerc van Dyelbeke". Waar deze steengroeven juist gelegen waren is niet altijd eenduidig te achterhalen, dit kan men soms afleiden van het reliëf in het landschap of aan de hand van toponiemen die verwijzen naar ontginningsplaatsen. Zo verwijst de plaatsnaam "Steenpoel" waarschijnlijk naar een ontginningsplaats.

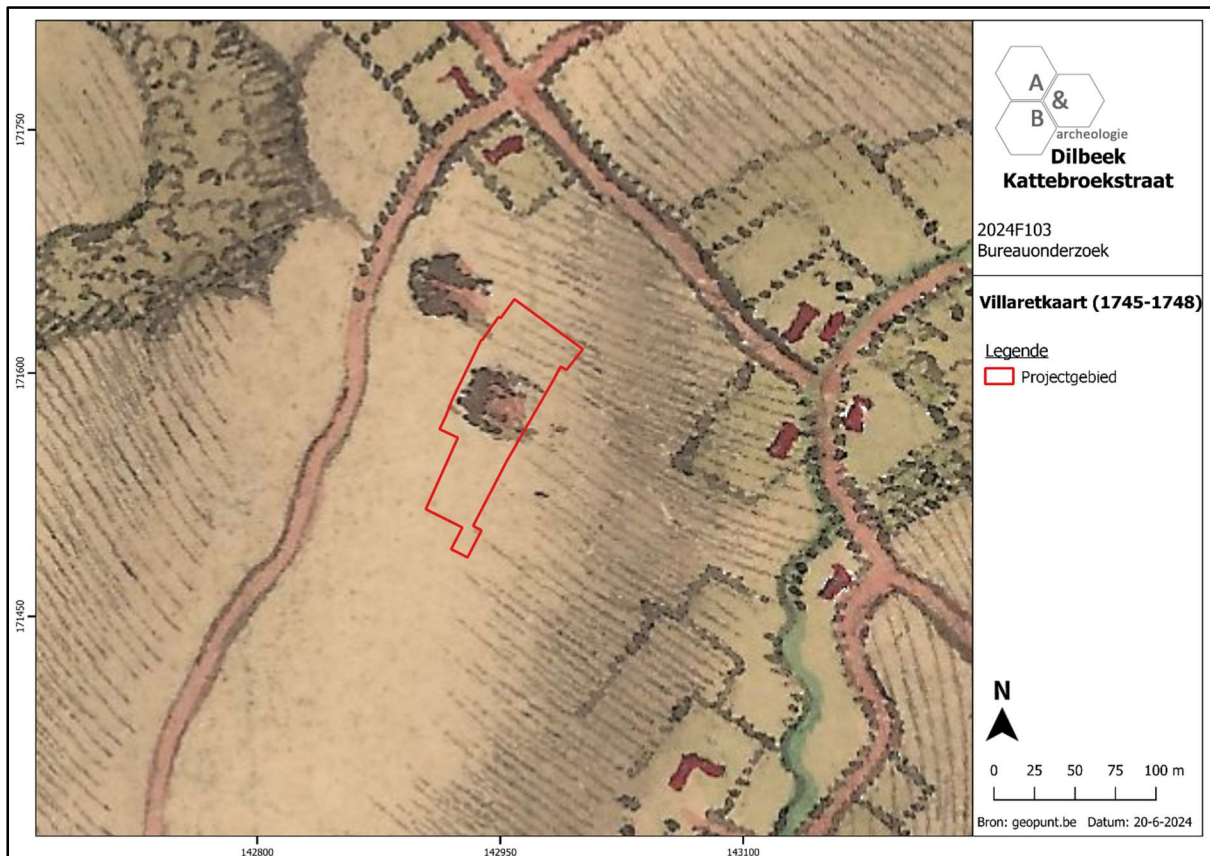
Op oude kaarten en uit de beschrijving van Verbesselt is op te maken dat Dilbeek bestond uit drie grote kernen: het Hongersveld, Elegem en het dorp. Verder waren er nog een aantal kleinere verspreide kernen zoals Begijnenborre en Kattebroek. De wijk Koeivijver lag helemaal ten zuiden van het dorp, afgescheiden van de rest en was een voormalig moerasgebied met nog resten van de agrarische bebouwing. Het dorpscentrum van Dilbeek ligt op het laagste punt van Dilbeek; ten zuiden van de kerk lag de voormalige dries op de locatie van het huidige Marktplaats, voor de 20ste eeuw nog geen volwaardig plein. Dit plein was slechts een verbreding van de Spanjebergstraat en zal pas in de 20ste eeuw omgevormd worden tot een open plein. Verder kenmerkt het dorp zich door de ligging van de kerk met ten noorden hiervan het park van Dilbeek met onder andere de Sint-Alenatoren en het Kasteel de Viron. Tot begin 20ste eeuw waren de kerk en het kasteeldomein nog nauwer met elkaar verbonden daar er nog geen bebouwing aanwezig was tussen beide; het zicht werd enkel beperkt door de aanwezige bomen. In 1923 vermeldt de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen dat het wenselijk was de omgeving te beschermen om de relatie tussen de kerk en het kasteelpark te behouden.

Tot aan de Tweede Wereldoorlog was Dilbeek nog zeer landelijk, daarna ontwikkelde het zich van een landelijke gemeente naar een gemeente die aansluit bij de Brusselse agglomeratie.

Cartografische bronnen geven meer info over de ontwikkeling van het plangebied sinds de 18de eeuw. Op de Villaretkaat uit 1745-1748 is de huidige Kattebroekstraat ten noorden en ten oosten van het plangebied reeds aanwezig. Het plangebied is duidelijk gelegen op de top van een heuvelrug. Er worden op/nabij het terrein 2 grote, onduidelijke structuren weergegeven. Deze zijn te groot om op gebouwen te duiden, zijn het misschien aanduidingen voor steengroeves voor Lediaanse kalkzandsteen? Op de Ferrariskaart van ca. 1777 worden deze in ieder geval niet meer aangeduid. Het plangebied is onbebouwd en in gebruik als landbouwgrond, centraal is een bomenrij (langs een weg?) weergegeven. De verspreide bewoning in de omgeving wordt benoemd als de wijk Catterbroeck, verder ten noordwesten is de wijk Eleghem gelegen. Dit toponiem duidt op een vroegmiddeleeuwse oorsprong. Op de 19de-eeuwse kaarten en de topografische kaart van voor WO II verandert de toestand van het plangebied niet, het blijft steeds onbebouwd. Vanaf de luchtfoto van 1971 is de ontwikkeling van de regio goed te volgen: het aantal woningen in de omgeving neemt toe, de Ring rond Brussel en de afrit/oprit worden aangelegd, het verdere verloop van de Kattebroekstraat naar het noordoosten wordt minder belangrijk en vervangen door de nieuwe verbindingsweg met het oprittencomplex. Het plangebied bleef evenwel steeds onbebouwd, op enkele kleinere structuren na, en in gebruik als landbouwgrond/tuin/bebost perceel. Grootschalige verstoringen lijken er niet te hebben plaatsgevonden in de laatste 3 eeuwen (tenzij de structuren op de Villaretkaat effectief steengroeves aanduiden).

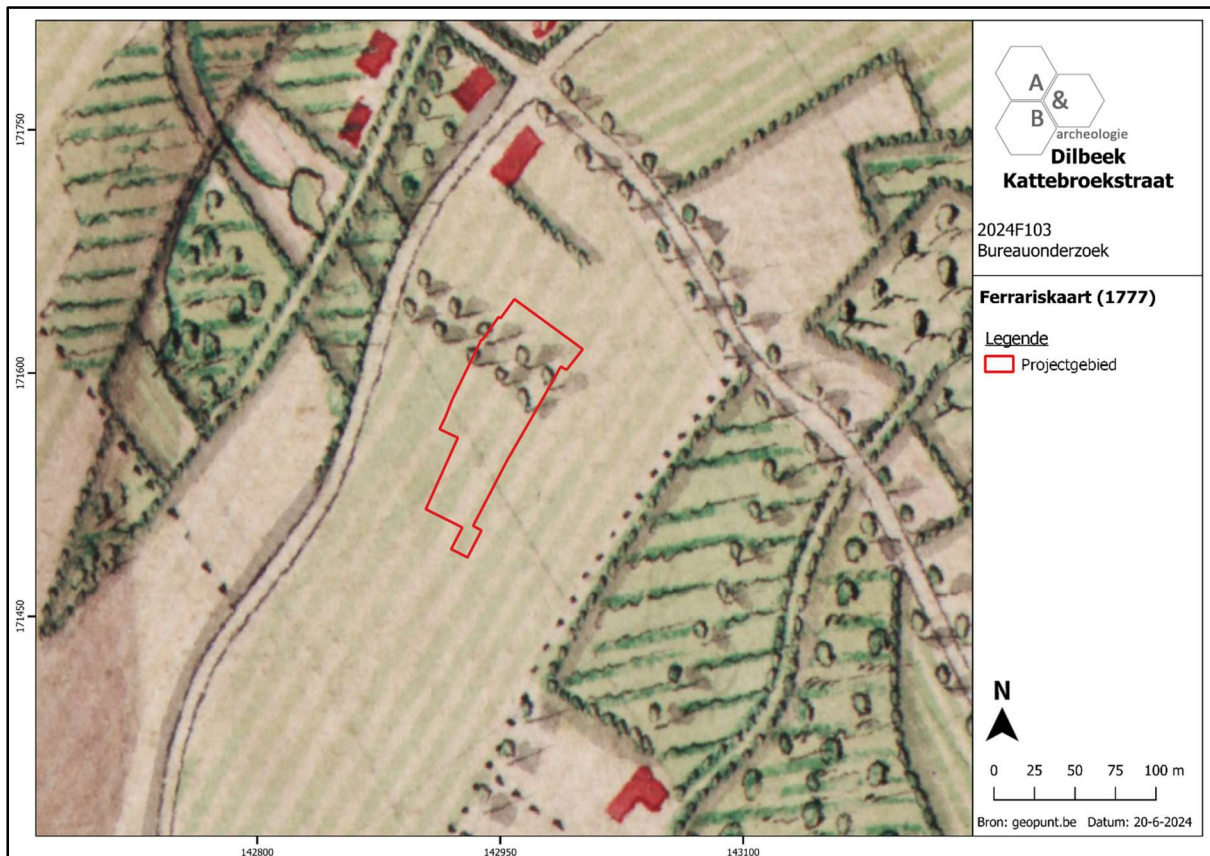
Figuur 16 Benaderende ligging van het plangebied op de Villaretkaat (bron: geopunt.be).

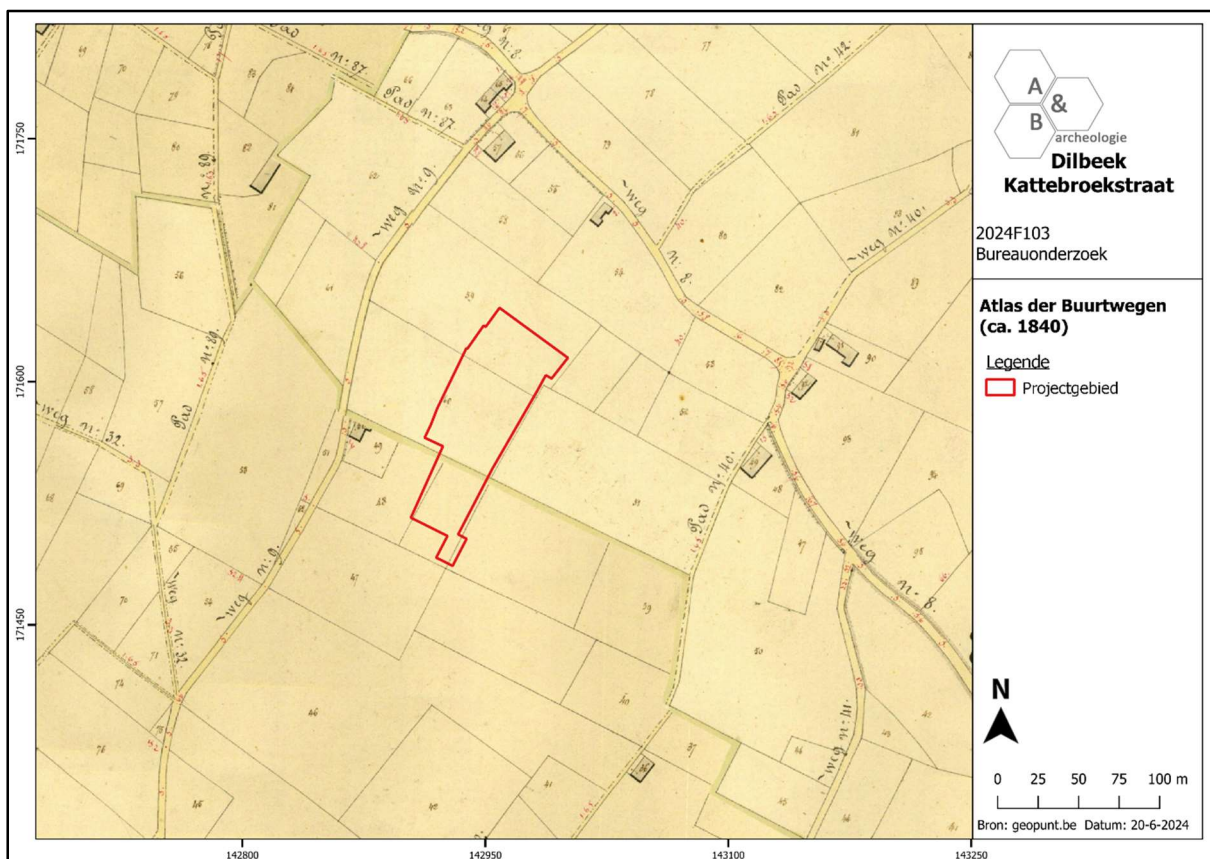
Figuur 17 Benaderende ligging van het plangebied op de Villaretkaart, detail (bron: geopunt.be).

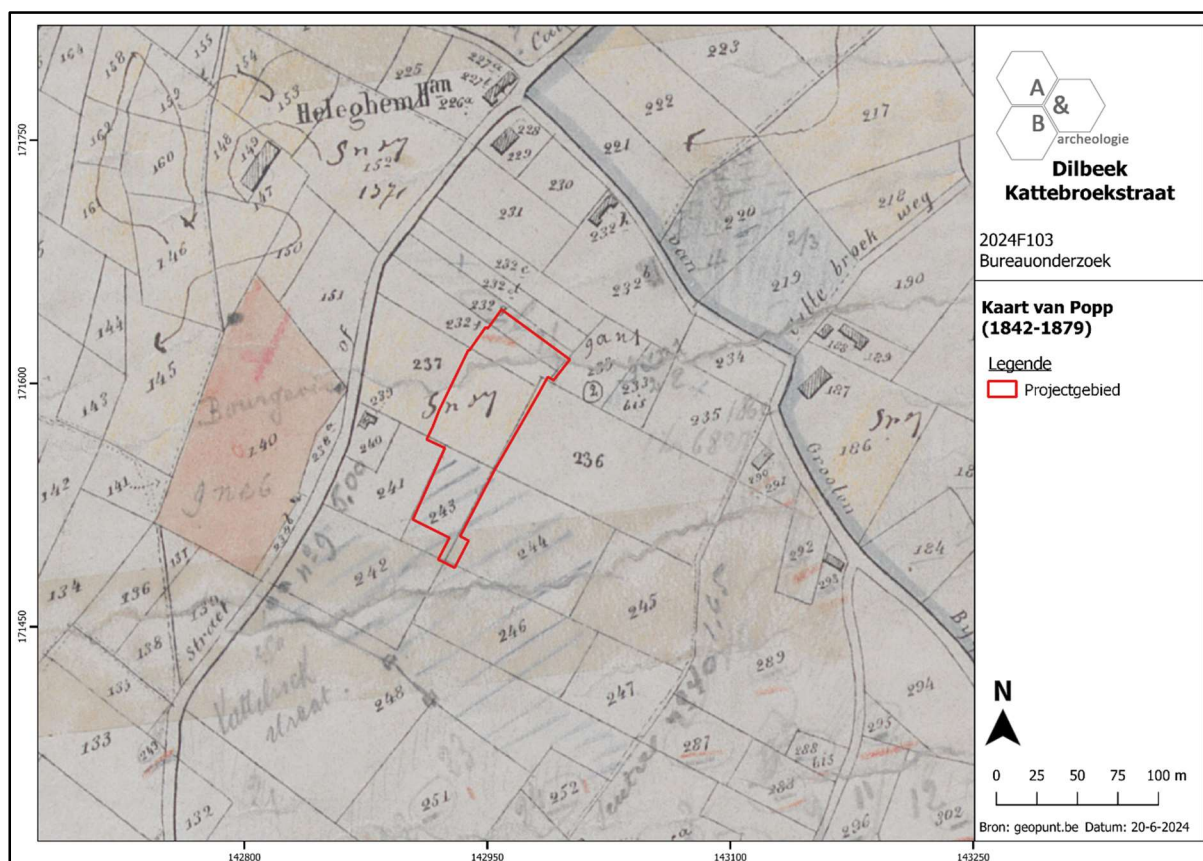
Figuur 18 Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

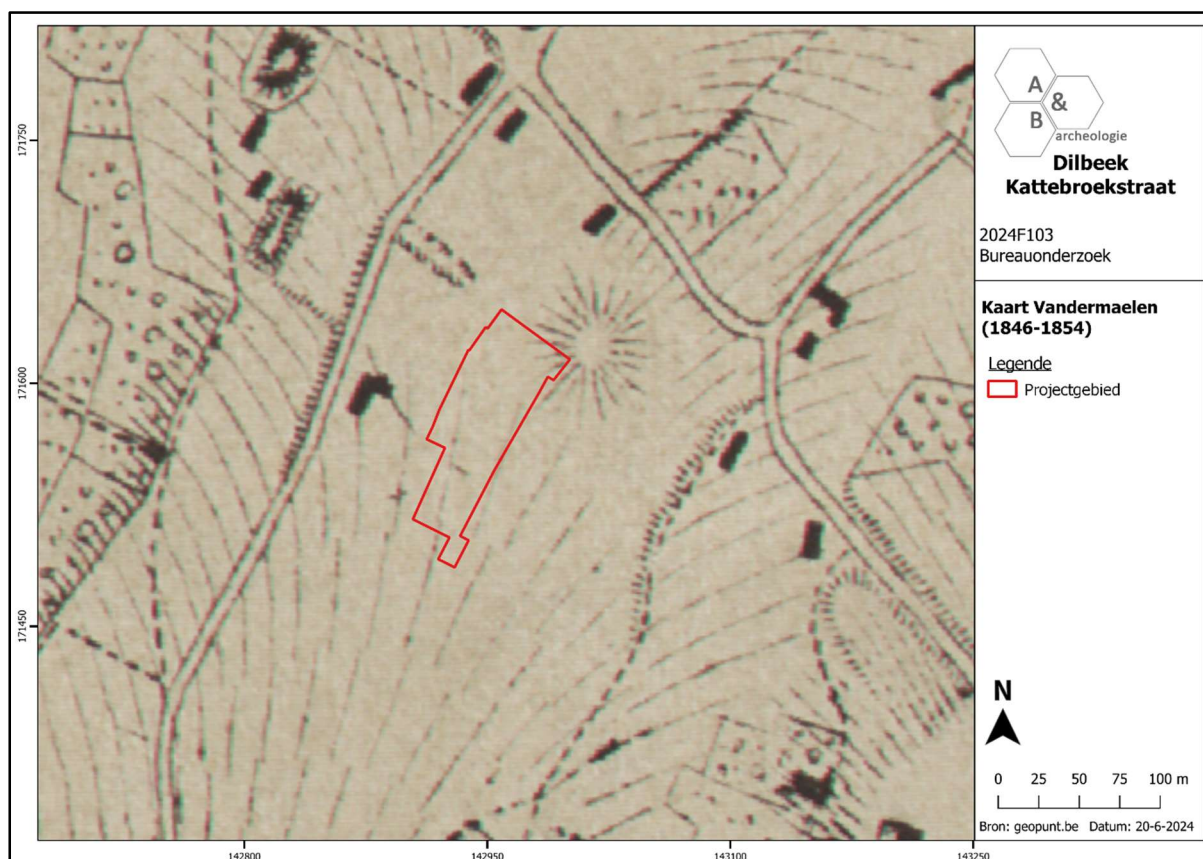
Figuur 19 Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het plangebied, detail (bron: geopunt.be).

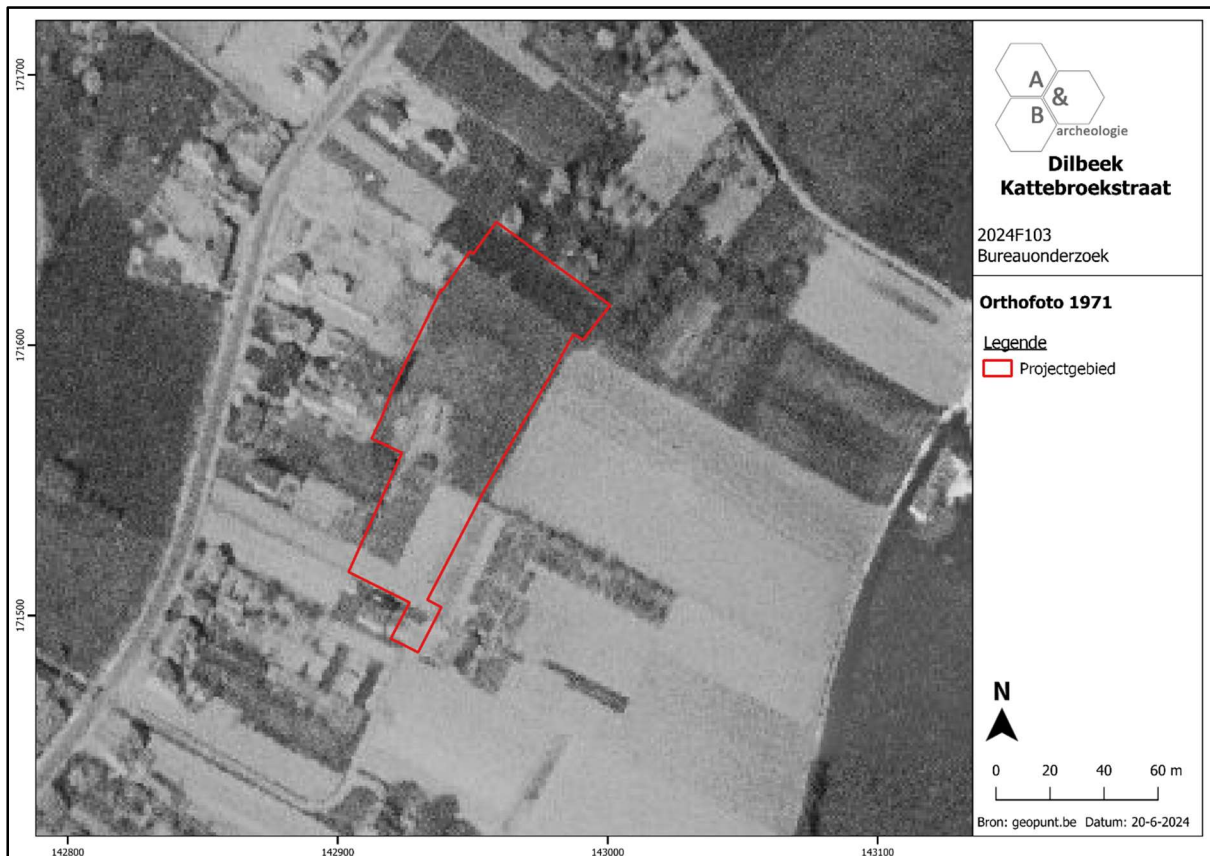
Figuur 20 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).

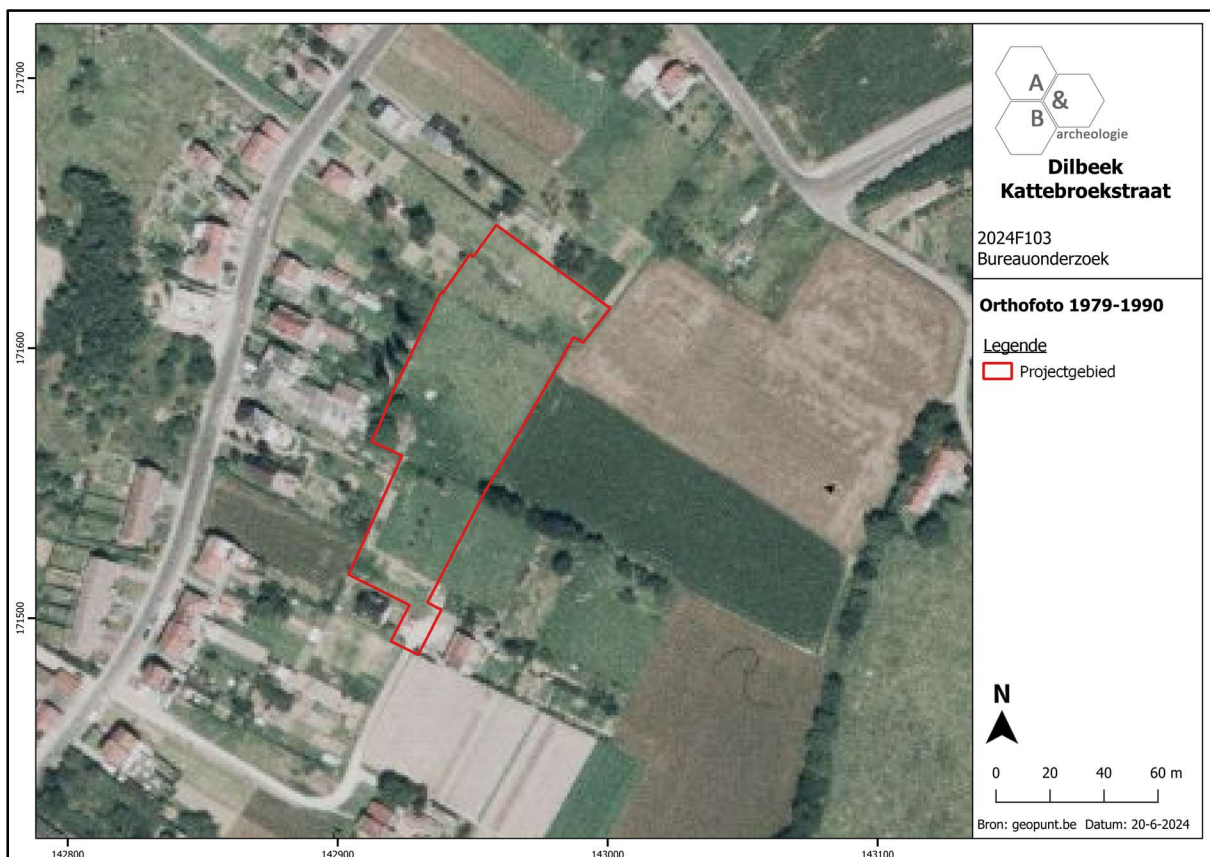
Figuur 21 Uitsnede uit de Poppkaart (bron: geopunt.be).

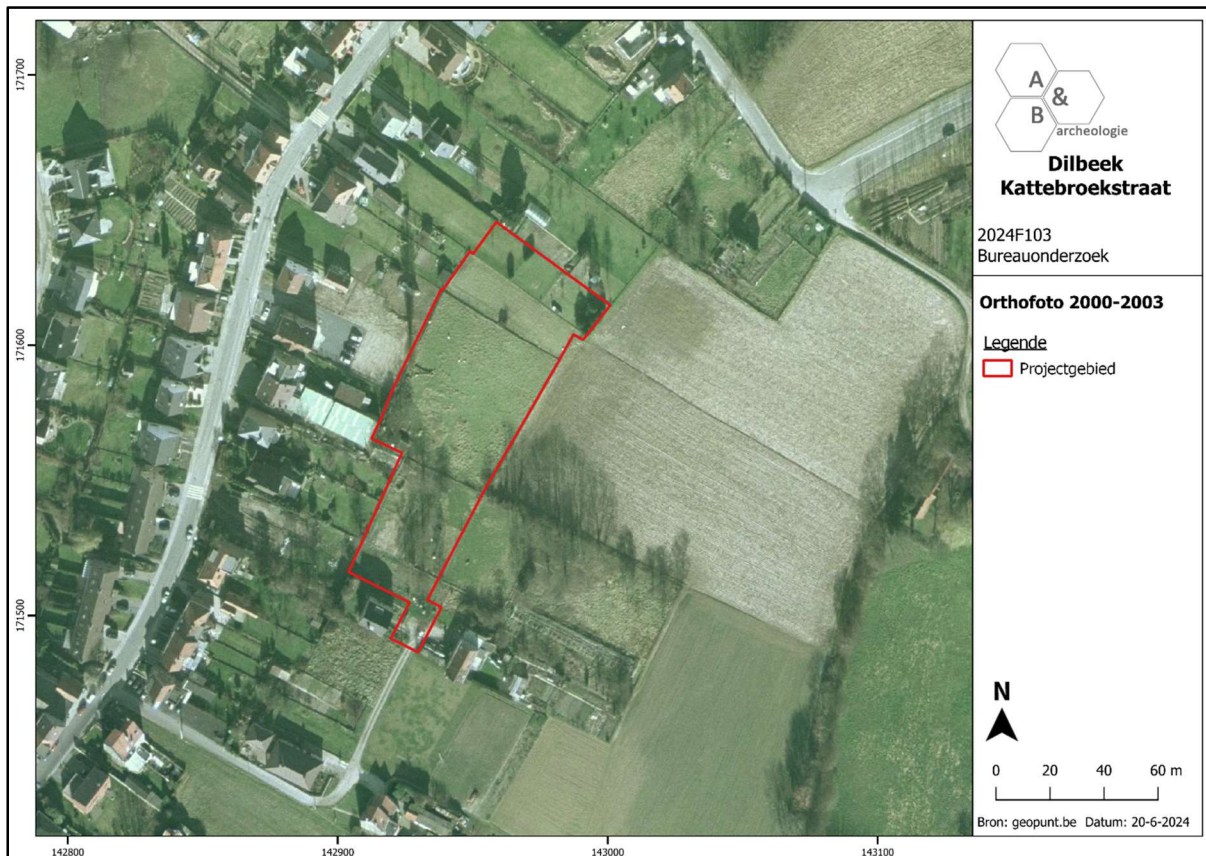
Figuur 22 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).

Figuur 23 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).

Figuur 24 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).

Figuur 25 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).

Figuur 26 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2008 (bron: geopunt.be).

2.5. Archeologische situering

Op de Centrale Archeologische Inventaris worden maar een beperkt aantal sites aangegeven in de ruime omgeving van het plangebied. Slechts op 1 site werd een systematisch archeologisch onderzoek uitgevoerd: op CAI Locatie 981612, ca. 800m ten noordwesten van het plangebied, kwamen bij een opgraving in 2020 sporen aan het licht van een Romeins woonerf met bijhorend grafveld uit de 1ste – vroege 2de eeuw n.C. De bewoningssporen situeren zich in het noordwestelijke deel van het plangebied en kunnen worden onderverdeeld in twee erfgreppels die het erf in het noordwesten begrenzen, een negental paalkuilen en twee kuilen. Binnen de sporencluster werd een fasering vastgesteld onder de vorm van twee hoofdgebouwen die elkaar oversnijden en aldus chronologisch opvolgen. Het oudste gebouw kent een noordoost-zuidwest oriëntatie en kan omschreven worden als tweeschepig woonhuis met drie zware nokstaanders die het dakgebinte moesten dragen. Onderaan de vulling van één van de paalkuilen van dit oudste hoofdgebouw werd een fragment van een wetsteen aangetroffen die vermoedelijk als bouwoffer geïnterpreteerd kan worden. Kort na de opgave van het eerste hoofdgebouw, wordt net ten zuiden een nieuw gebouw geconstrueerd. Dit gebouw wordt gekenmerkt door een kruisvormige palenzetting waardoor een interne open ruimte wordt gecreëerd. Net ten zuidoosten van dit gebouw werd een kuil met oranjeleukige kernvulling, waarin houtskool en verbrande leem is opgenomen, aangetroffen. Er werden geen sporen van *in situ* verbranding geattesteerd. Het gaat dus niet om een haard of oven, maar om een kuil waarin verbrande resten werden achtergelaten. Het aangetroffen grafveld bestaat minstens uit drie ondiep bewaarde en sterk gebioturbeerde brandrestengraven en strekt zich mogelijk verder uit buiten de grenzen van het plangebied. Het best bewaarde graf bevatte nog enkele spikkels verbrand botmateriaal, echter te beperkt en te sterk gefragmenteerd om uitspraken te doen over het overleden individu. In dit graf werden verder een relatief groot aantal sterk verweerde, secundair verbrande aardewerkfragmenten teruggevonden die behoren tot minstens twee verschillende recipiënten. Deze kunnen worden gezien als bijgiften die mee verbrand werden op de brandstapel en vervolgens in het brandrestengraf werden geplaatst.

De andere gekende locaties zijn niet het gevolg van gravend archeologisch onderzoek, het zijn indicatoren gekend op basis van cartografische en/of archivalische informatie:

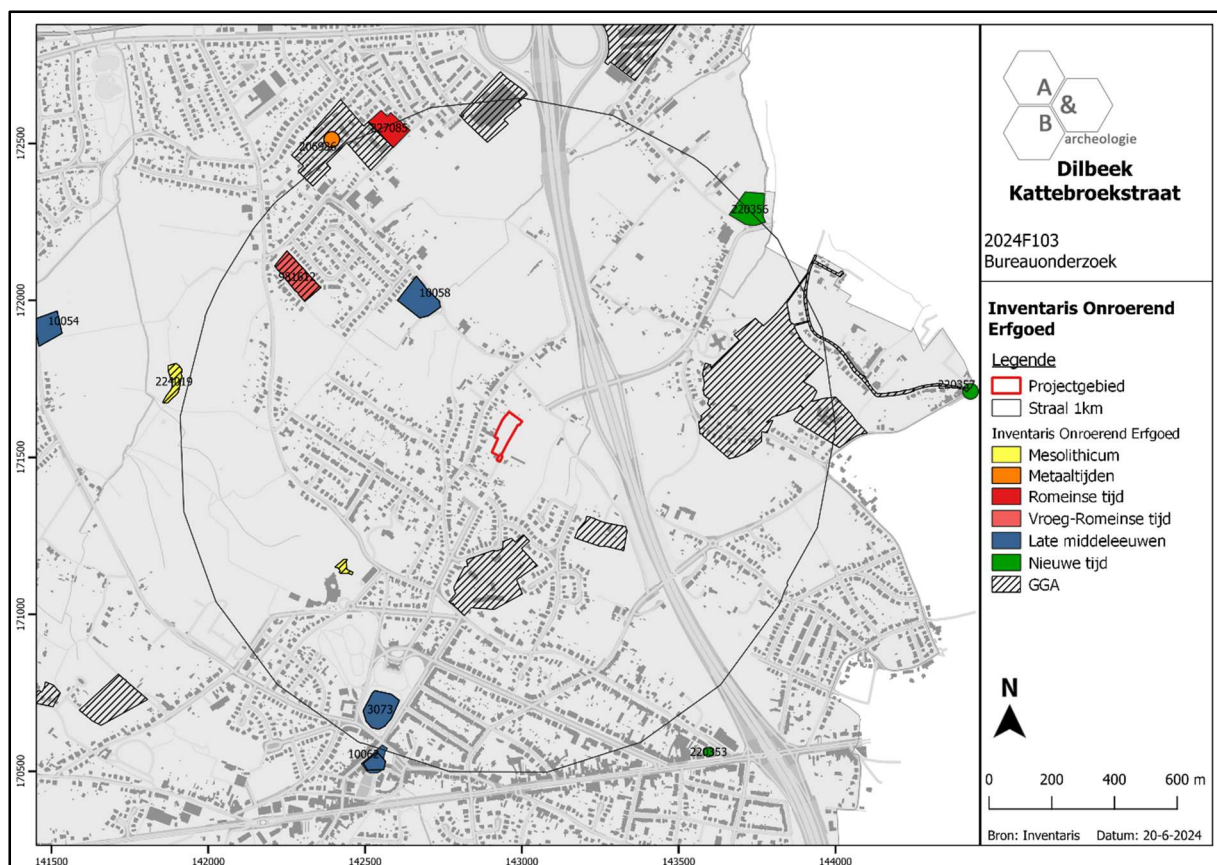
- CAI Locatie 10058: Hof van Elegem, een 18de-eeuwse pachthoeve van de Sint-Wivina-abdij van Groot-Bijgaarden, die een laatmiddeleeuwse voorloper zou hebben en zou gegroeid zijn uit een Frankische nederzetting.
- CAI Locatie 3073: de Sint-Alenatoren, een overblijfsel van een waterburcht die oorspronkelijk het bezit was van het Brusselse geslacht van Heetvelde en een leen vormde van het land van Gaasbeek. De burcht werd voor een groot deel afgebroken in 1714, 2 hoektorens bleven bestaan. Het geheel zou teruggaan op een laatmiddeleeuwse motte.
- CAI Locatie 10062: de laatmiddeleeuwse Sint-Ambrosiuskerk

Wat opvalt zijn de vele zones aangeduid als Gebieden Geen Archeologie, waarbij het echter onduidelijk is waarom deze als dusdanig worden aangeduid in de CAI: archeologisch onderzocht? Bodem verstoord om één of andere reden? Enkel voor CAI Locatie 206936 is duidelijk dat daar een proefsleuvenonderzoek is gebeurd, waar geen verder onderzoek werd geadviseerd maar waar wel losse vondsten uit de metaaltijden werden aangetroffen: wandfragmenten handgevormd aardewerk

gemagerd met schervengruis. Er werden geen sporen teruggevonden op dit terrein, maar mogelijk wijzen de scherven op de aanwezigheid van sporen uit de metaaltijden in de nabije omgeving. Waarschijnlijk betreft het een locatie ten zuid(west)en of ten oosten van de centrale zone.

Verderaf gelegen, ten noordwesten van het plangebied, werd op het Wolsemveld recent een Romeins villadomein opgegraven (CAI Locatie 20207), een rechthoekige zone van ca. 5ha omgeven door een gracht van ca 1,5 tot 2,5m breed. Binnen het domein was een afscheiding tussen het pars urbana en het pars rustica door middel van een palissade. Binnen het pars urbana werden 4 funderingen van stenen gebouwen aangetroffen, in het pars rustica resten van een badgebouw, wasbekkens, 12 houten gebouwen. In de nabijheid werden brandrestengraven uit dezelfde periode blootgelegd. Ten zuidwesten ervan werden voorheen een aantal kuilen uit de midden ijzertijd aangesneden. Bij het onderzoek op het villadomein werden meerdere silexartefacten uit de steentijden aangetroffen als losse vondst.

Hoewel er in de nabije omgeving van het plangebied niet veel archeologische sites gekend zijn, duiden enkele recente onderzoeken op het belang van de regio in de Romeinse periode. In de loop van de vroege en volle middeleeuwen ontstonden de huidige kernen en gehuchten in de omgeving.

Figuur 27 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).

3. Synthese

3.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Op basis van het bureauonderzoek kan volgend verwachtingspatroon vooropgesteld worden:

- De dorpskernen en gehuchten in de omgeving van het plangebied gaan terug tot de vroege en volle middeleeuwen. Het plangebied is sinds midden 18de eeuw onbebouwd, wel worden op de Villaretkaat uit die periode 2 grotere structuren afgebeeld op/nabij het plangebied. Het is onduidelijk wat deze betekenen, zou het eventueel gaan om groeves voor Lediaanse kalkzandsteen? Het huidige hoofdwegennet rond het plangebied is op dat moment reeds aanwezig. Vanaf de luchtfoto van 1971 is de ontwikkeling van de regio goed te volgen: het aantal woningen in de omgeving neemt toe, de Ring rond Brussel en de afrit/oprit worden aangelegd, het verdere verloop van de Kattebroekstraat naar het noordoosten wordt minder belangrijk en vervangen door de nieuwe verbindingsweg met het oprittencomplex. Het plangebied bleef evenwel steeds onbebouwd, op enkele kleinere structuren na, en in gebruik als landbouwgrond/tuin/bebost perceel. Grootschalige verstoringen lijken er niet te hebben plaatsgevonden in de laatste 3 eeuwen (tenzij de structuren op de Villaretkaat effectief steengroeves aanduiden).

- Het terrein is op de bodemkaart gekarteerd als droge leembodem met textuur B horizont. Het plangebied bevindt zich bovenop een smalle rug, met ten noorden en zuidoosten twee beekvalleien, en op gronden die afhellen naar het oosten. Deze hogere en droge ligging op een hellend terrein in de nabijheid van minder droge, lagere gronden nabij water en dus met een gevarieerd voedselaanbod, kan een aantrekkingsfactor geweest zijn voor menselijke aanwezigheid in het verleden.

- Enkele recente onderzoeken in de omgeving van het plangebied duiden er op dat er reeds in de Romeinse periode een intense exploitatie was van de gronden ten westen van Brussel. Op enige afstand ten noordwesten van het plangebied werden uit die periode recent een villadomein van 5ha en bijhorend grafveld opgegraven; iets dichterbij het plangebied werd recent ook een Romeins woonerf met bijhorend grafveld uit de 1ste – vroege 2de eeuw n.C opgegraven. Daarnaast werden in de omgeving reeds sporen uit de ijzertijd aangesneden, en zijn meerdere losse vondsten uit de steentijden gekend. Deze gegevens tonen aan dat de aanwezigheid van een archeologische site op het plangebied niet is uit te sluiten. Gezien de ligging op een hellend terrein, op een hoogte nabij beekvalleien, en gezien een mogelijk gunstige bodemopbouw die voor een goede bewaring kan gezorgd hebben, bestaat er een kans op in situ bewaarde steentijd artefactensites. Of deze effectief bewaard kunnen zijn, is echter ook afhankelijk van de graad van erosie op het plangebied. Wat betreft sites met grondsporen is er een kans op het aantreffen van sites uit diverse archeologische periodes, met een verhoogde kans voor de Romeinse periode en middeleeuwen. Het schijnbaar ontbreken van grootschalige verstoringen in de laatste 270 jaar laten wellicht toe te besluiten dat eventueel aanwezige archeologische sites nog in een goede staat bewaard kunnen zijn in de bodem, indien ze niet zijn geërodeerd. Een eventuele aanwezigheid van 18de-eeuwse steengroeves kan evenwel voor een verstoring gezorgd hebben, maar is anderzijds ook te aanschouwen als een

interessant archeologisch gegeven omdat er nog maar weinig gekend is over deze ontginningen rond Dilbeek.

3.2. Afweging verder vooronderzoek

Op het terrein wordt een groepsbouwproject opgericht, bestaande uit 5 losstaande wooneenheden voor meergezinswoningen. De Kattebroekstraat wordt doorgetrokken naar het noorden en zal de woonblokken ontsluiten. Langs de westelijke rand blijven een aantal huidige bomen behouden. Rond de woonblokken en de toegangsweg worden groenzones, een wadi, terrassen en verhardingen aangelegd. Met uitzondering van de zone waar de bomen blijven staan, moet voor het plangebied rekening gehouden worden met een algemene bodemverstoring van 60 à 80cm diep, met plaatselijk diepere ingrepen voor funderingen en nutsvoorzieningen.

Het plangebied kent een bepaalde archeologische verwachting. Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet aangetoond worden. Zowel steentijd artefactensites als sites met grondsporen zijn niet uit te sluiten. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt op het grootste deel van het terrein. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van deze regio, waarover archeologisch nog maar weinig is gekend. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren, in uitgesteld traject, na het verwijderen van de huidige vegetatie, het zwembad en het stalletje.

Bij de afweging voor een verder vooronderzoek worden alle gegevens van de bureaustudie geëvalueerd om zodoende een uitspraak te kunnen doen. In eerste instantie wordt gekeken naar de methodes met geen of het minste impact in de bodem. Deze onderzoeken vallen onder de noemer 'verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem' (landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering/metaaldetectie). Indien uit deze onderzoeken de afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd kan worden, dient men verder over te gaan tot een 'vooronderzoek met ingreep in de bodem' (verkenkend en waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten). In het geval een archeologische site aanwezig is, dient men eerst te proberen deze *in situ* te behouden. Indien dit niet mogelijk is, is een verdere opgraving noodzakelijk.

3.3. Verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

- Landschappelijk bodemonderzoek

Dit type onderzoek heeft tot doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door middel van boringen of profielputten. Met deze methode kan met een minimale impact in de bodem toch heel wat informatie verkregen worden. De methode wordt binnen de archeologie vooral aangewend om het bodemkundig potentieel na te gaan voor de aanwezigheid van goed bewaarde steentijdsites.

In dit geval is deze onderzoeksmethode noodzakelijk om uit te voeren. Op die manier kan het potentieel voor *in situ* steentijd artefactensites nagegaan worden en kan de bodemopbouw meer

exact in kaart worden gebracht. Het voorstel voor het landschappelijk bodemonderzoek, door middel van boringen, wordt in het programma van maatregelen verder uitgewerkt en verduidelijkt.

- Geofysisch onderzoek

Geofysisch onderzoek heeft tot doel om antropogene fenomenen te onderscheiden van natuurlijk sediment of om een morfologische reconstructie van het natuurlijke landschap te maken, door contrasten in elektrische, elektromagnetische en magnetische kenmerken van de ondergrond te meten. Ook kent deze methode haar nut bij het opsporen van explosieven. Onder dit type onderzoek vallen verschillende opsporingstechnieken: magnetometrie, weerstandsmetingen, grondradar enz.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet zinvol om uit te voeren en kan dus buiten beschouwing genomen worden.

- Veldkartering en metaaldetectie

Bij een veldkartering of oppervlakteprospectie wordt een visuele inspectie gedaan van het terreinoppervlak voor de aanwezigheid van archeologisch vondstmateriaal, zoals aardewerk of silexartefacten. Metaaldetectie betreft het opsporen van metalen voorwerpen door middel van een metaaldetector. De toplaag, ca. 20cm diep, wordt hierbij afgezocht door middel van parallelle looplijnen met of zonder een bepaalde tussenafstand.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet zinvol om uit te voeren en kan dus buiten beschouwing genomen worden. Wel dienen tijdens het proefsleuvenonderzoek de sleufvlakken en de grondhopen met de metaaldetector worden geïnspecteerd.

3.4. Verder vooronderzoek met ingreep in de bodem

- Verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek

Een verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel om archeologische sites op te sporen door middel van boringen. Via de boringen kunnen begraven niveaus teruggevonden worden waarin zich bv. *in situ* steentijdartefacten kunnen bevinden. De boringen worden volgens een bepaald grid met optimale spreiding opgesteld.

In dit geval is deze onderzoeksmethode mogelijk van toepassing als uit het landschappelijk bodemonderzoek blijkt dat er mogelijk steentijdsites aanwezig kunnen zijn. De te volgen strategie en methodiek hangt bijgevolg af van de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek.

- Proefputten in functie van steentijd artefactensites

Het doel van proefputten in functie van steentijd artefactensites is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven.

In dit geval is deze onderzoeksmethode mogelijk van toepassing als uit het archeologisch booronderzoek blijkt dat er mogelijk steentijdsites aanwezig kunnen zijn. De te volgen strategie en methodiek hangt bijgevolg af van de resultaten van het archeologisch booronderzoek.

- Proefsleuven en proefputten

Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Op die manier kan er een optimale inschatting gemaakt worden van het kennispotentieel aangezien deze methode informatie verschaft omtrent verspreiding, bewaring, aard en datering van de aangetroffen archeologische sporen.

Gezien de aard van de site, de geplande werken en het archeologisch verwachtingspatroon is een verder vooronderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk om archeologische sites met grondsporen op te sporen. Deze proefsleuven moeten aangelegd worden na het landschappelijk bodemonderzoek (en na een eventueel archeologisch booronderzoek en/of steentijd proefputtenonderzoek). Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden voorgesteld in het programma van maatregelen.

3.5. Beantwoording onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

De dorpskernen en gehuchten in de omgeving van het plangebied gaan terug tot de vroege en volle middeleeuwen. Het plangebied is sinds midden 18de eeuw onbebouwd, wel worden op de Villaretkaart uit die periode 2 grotere structuren afgebeeld op/nabij het plangebied. Het is onduidelijk wat deze betekenen, zou het eventueel gaan om groeves voor Lediaanse kalkzandsteen? Het huidige hoofdwegennet rond het plangebied is op dat moment reeds aanwezig. Vanaf de luchtfoto van 1971 is de ontwikkeling van de regio goed te volgen: het aantal woningen in de omgeving neemt toe, de Ring rond Brussel en de afrit/oprit worden aangelegd, het verdere verloop van de Kattebroekstraat naar het noordoosten wordt minder belangrijk en vervangen door de nieuwe verbindingsweg met het oprittencomplex. Het plangebied bleef evenwel steeds onbebouwd, op enkele kleinere structuren na, en in gebruik als landbouwgrond/tuin/bebost perceel. Grootschalige verstoringen lijken er niet te hebben plaatsgevonden in de laatste 3 eeuwen (tenzij de structuren op de Villaretkaart effectief steengroeves aanduiden). Er vond nog geen archeologisch onderzoek plaats op het plangebied.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Zie hierboven.

- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Deze vraag kan op basis van enkel het bureauonderzoek niet beantwoord worden. De kans op bodemerosie en colluvium binnen de grenzen van het plangebied is echter reëel.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

Het plangebied wordt verkaveld in 10 bouwloten: 9 bouwloten voor halfopen en gesloten bebouwing langsheen een nieuw aan te leggen weg die van de Markegemstraat naar de Kapellestraat doorheen het plangebied zal lopen, terwijl het 10de lot betrekking heeft op de te behouden, bestaande woning Markegemstraat 34 met bijhorend tuintje. Langsheen de wegen worden meerdere parkeerzones aangelegd, een wadi en groenzones. Met uitzondering van de zone van de te behouden woning en tuintje (ca. 200m²) zullen aanzienlijke bodemingrepen plaatsvinden op het volledige terrein: bouwrijp maken, aanleg wegenis en nutsvoorzieningen, funderingswerken, inrichten van tuinen en groenzones, aanleg verhardingen en de wadi, werfverkeer, ... Gezien het dossier een verkavelingsaanvraag betreft, moet rekening gehouden worden met een potentieel integrale bodemimpact ter hoogte van bijna het volledige terrein.

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

Op basis van het bureauonderzoek alleen kan niet met zekerheid worden vastgesteld of er al dan niet een archeologische site aanwezig is binnen de grenzen van het plangebied. De kans op het aantreffen van een of meerdere archeologische site(s) is echter niet onbestaande. Zowel steentijd artefactensites als sites met grondsporen zouden aanwezig kunnen zijn.

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

In eerste instantie dient een landschappelijk bodemonderzoek te gebeuren. Hierbij worden verspreid over het terrein een aantal boringen uitgevoerd. Indien bij dit onderzoek blijkt dat archeologische niveaus met potentieel voor steentijdsites bewaard zijn op een deel van of over het volledige plangebied, dan dient een verder verkennend archeologisch booronderzoek te gebeuren. Deze onderzoeksvorm valt onder een vooronderzoek met ingreep in de bodem en bestaat uit een boorpuntenraster, waarbij de parallelle raaien 10m uit elkaar staan en de boorpunten op de boorraai een tussenafstand hebben van 12m. De keuze van het boorgrid is gebaseerd op de resultaten van het landschappelijk booronderzoek. Het opgeboorde residu dient uitgezeefd en gecontroleerd te worden op de aanwezigheid van silexartefacten. Op de locatie waar er *in situ* steentijdartefacten vastgesteld werden, dient ofwel een verder vooronderzoek gericht op steentijd te gebeuren om de site beter te kunnen afbakenen (door middel van waarderend archeologisch booronderzoek en/of proefputten in functie van steentijd artefactensites), ofwel kan er direct worden overgegaan naar een opgraving indien er voldoende gegevens voorhanden zijn voor het opmaken van een programma van maatregelen hiervoor.

De tweede fase bestaat uit een proefsleuvenonderzoek. Deze fase kan volgen na het landschappelijk booronderzoek, indien de resultaten hiervan negatief zijn (= geen potentieel voor steentijd). Indien er bij de landschappelijke boringen vastgesteld wordt dat het archeologisch niveau is verstoord op bepaalde delen van het plangebied, dan kan de zone waar proefsleuven dienen aangelegd te worden beperkt worden. Het sleuvenonderzoek bestaat uit het aanleggen van parallelle sleuven. De sleuven hebben als doel om het archeologisch potentieel voor sites met grondsporen in kaart te brengen: Zijn er archeologische sporen aanwezig? Behoren deze tot één of meerdere periodes? Daarnaast is het ook belangrijk om de verstoringsgraad in kaart te brengen: Zijn de sporen goed bewaard? Kunnen er

verstoringzones afgebakend worden? Afsluitend is het belangrijk om alle gegevens samen te beschouwen om zodoende een uitspraak te kunnen doen over het potentieel van het terrein. Hierbij wordt afgewogen of verder onderzoek nodig is in de vorm van een opgraving, over een deel van of over het volledige terrein, of kan er overgegaan worden tot een vrijgave bij afwezigheid van archeologische sporen. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden behandeld in het programma van maatregelen.

4. Samenvatting

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van stedenbouwkundige handelingen langsheen de Kattebroekstaat te Dilbeek (provincie Vlaams-Brabant), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt en de bodemingrepen groter zijn dan 1000m², dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

De archeologienota is een aanpassing van de in akte genomen archeologienota met ID 9054. Omdat de afbakening van het plangebied en het ontwerpplan ondertussen gewijzigd zijn, dient deze archeologienota opgemaakt te worden die is afgestemd op de nieuwe situatie. Inhoudelijk zijn er behalve de begrenzing van het terrein en de bespreking van de geplande werken geen grote wijzigingen ten opzichte van de initiële archeologienota.

Het plangebied, ca. 6115m² groot, heeft een langwerpige, noordoost-zuidwest georiënteerde vorm. In het zuidwesten sluit het aan op een onverhard zijbaantje van de Kattebroekstraat, dat dezelfde straatnaam draagt. Het terrein is een achtergebied van de woningen langsheen de Kattebroekstraat en bestaat uit weiland, beboste percelen en achtertuinen. Op het meest zuidelijke perceel zijn een zwembad en stalletje/tuinhuis aanwezig.

De dorpskernen en gehuchten in de omgeving van het plangebied gaan terug tot de vroege en volle middeleeuwen. Het plangebied is sinds midden 18de eeuw onbebouwd, wel worden op de Villaretk kaart uit die periode 2 grotere structuren afgebeeld op/nabij het plangebied. Het is onduidelijk wat deze betekenen, zou het eventueel gaan om groeves voor Lediaanse kalkzandsteen? Het huidige hoofdwegennet rond het plangebied is op dat moment reeds aanwezig. Vanaf de luchtfoto van 1971 is de ontwikkeling van de regio goed te volgen: het aantal woningen in de omgeving neemt toe, de Ring rond Brussel en de afrit/oprit worden aangelegd, het verdere verloop van de Kattebroekstraat naar het noordoosten wordt minder belangrijk en vervangen door de nieuwe verbindingsweg met het oprittencomplex. Het plangebied bleef evenwel steeds onbebouwd, op enkele kleinere structuren na, en in gebruik als landbouwgrond/tuin/bebost perceel. Grootschalige verstoringen lijken er niet te hebben plaatsgevonden in de laatste 3 eeuwen (tenzij de structuren op de Villaretk kaart effectief steengroeves aanduiden).

Het terrein is op de bodemkaart gekarteerd als droge leembodem met textuur B horizont. Het plangebied bevindt zich bovenop een smalle rug, met ten noorden en zuidoosten twee beekvalleien, en op gronden die afhellen naar het oosten. Deze hogere en droge ligging op een hellend terrein in de nabijheid van minder droge, lagere gronden nabij water en dus met een gevarieerd voedselaanbod, kan een aantrekkingsfactor geweest zijn voor menselijke aanwezigheid in het verleden.

Enkele recente onderzoeken in de omgeving van het plangebied duiden er op dat er reeds in de Romeinse periode een intense exploitatie was van de gronden ten westen van Brussel. Op enige afstand ten noordwesten van het plangebied werden uit die periode recent een villadomein van 5ha en bijhorend grafveld opgegraven; iets dichterbij het plangebied werd recent ook een Romeins

woonerf met bijhorend grafveld uit de 1ste – vroege 2de eeuw n.C opgegraven. Daarnaast werden in de omgeving reeds sporen uit de ijzertijd aangesneden, en zijn meerdere losse vondsten uit de steentijden gekend. Deze gegevens tonen aan dat de aanwezigheid van een archeologische site op het plangebied niet is uit te sluiten. Gezien de ligging op een hellend terrein, op een hoogte nabij beekvalleien, en gezien een mogelijk gunstige bodemopbouw die voor een goede bewaring kan gezorgd hebben, bestaat er een kans op in situ bewaarde steentijd artefactensites. Of deze effectief bewaard kunnen zijn, is echter ook afhankelijk van de graad van erosie op het plangebied. Wat betreft sites met grondsporen is er een kans op het aantreffen van sites uit diverse archeologische periodes, met een verhoogde kans voor de Romeinse periode en middeleeuwen. Het schijnbaar ontbreken van grootschalige verstoringen in de laatste 270 jaar laten wellicht toe te besluiten dat eventueel aanwezige archeologische sites nog in een goede staat bewaard kunnen zijn in de bodem, indien ze niet zijn geërodeerd. Een eventuele aanwezigheid van 18de-eeuwse steengroeves kan evenwel voor een verstoring gezorgd hebben, maar is anderzijds ook te aanschouwen als een interessant archeologisch gegeven omdat er nog maar weinig gekend is over deze ontginningen rond Dilbeek.

Op het terrein wordt een groepsbouwproject opgericht, bestaande uit 5 losstaande wooneenheden voor meergezinswoningen. De Kattebroekstraat wordt doorgetrokken naar het noorden en zal de woonblokken ontsluiten. Langs de westelijke rand blijven een aantal huidige bomen behouden. Rond de woonblokken en de toegangsweg worden groenzones, een wadi, terrassen en verhardingen aangelegd. Met uitzondering van de zone waar de bomen blijven staan, moet voor het plangebied rekening gehouden worden met een algemene bodemverstoring van 60 à 80cm diep, met plaatselijk diepere ingrepen voor funderingen en nutsvoorzieningen.

Het plangebied kent een bepaalde archeologische verwachting. Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet aangetoond worden. Zowel steentijd artefactensites als sites met grondsporen zijn niet uit te sluiten. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt op het grootste deel van het terrein. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van deze regio, waarover archeologisch nog maar weinig is gekend. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren, in uitgesteld traject, na het verwijderen van de huidige vegetatie, het zwembad en het stalletje.

Het verder vooronderzoek bestaat enerzijds uit een landschappelijk bodemonderzoek (eventueel gevolgd door een archeologisch booronderzoek en/of een proefputtenonderzoek gericht op steentijd), en anderzijds uit een proefsleuvenonderzoek. Het proefsleuvenonderzoek dient niet/beprekter uitgevoerd te worden indien tijdens het landschappelijk bodemonderzoek vastgesteld wordt dat delen van het terrein zodanig verstoord zijn dat geen archeologisch erfgoed meer verwacht kan worden. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden behandeld in het programma van maatregelen.

5. Bibliografie

- <https://inventaris.onroenderfgoed.be>
- <https://cai.onroenderfgoed.be/>
- <http://www.geopunt.be/kaart>
- <http://www.cartesius.be/CartesiumPortal/>
- <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>
- <http://www.ngi.be/topomapviewer/>
- <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/9054>

6. Bijlages

- Figurenlijst

Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2023 (bron: geopunt.be).....	7
Figuur 2 Uitsnede uit het ontwerpplan (bron: initiatiefnemer).....	8
Figuur 3 3D-voorstelling van het ontwerpplan (bron: initiatiefnemer).	8
Figuur 4 Ontwerpplan geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be en initiatiefnemer).....	9
Figuur 5 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).	11
Figuur 6 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).	11
Figuur 7 Zicht op het kadasterplan (bron: geopunt.be).....	12
Figuur 8 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be)... ..	12
Figuur 9 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).....	13
Figuur 10 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be).	14
Figuur 11 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).....	14
Figuur 12 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).....	16
Figuur 13 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).....	16
Figuur 14 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).....	17
Figuur 15 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	17
Figuur 16 Benaderende ligging van het plangebied op de Villaretkaart (bron: geopunt.be).	20
Figuur 17 Benaderende ligging van het plangebied op de Villaretkaart, detail (bron: geopunt.be). ...	21
Figuur 18 Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).....	21
Figuur 19 Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het plangebied, detail (bron: geopunt.be).	22
Figuur 20 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).	22
Figuur 21 Uitsnede uit de Poppkaart (bron: geopunt.be).....	23
Figuur 22 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).....	23
Figuur 23 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).....	24
Figuur 24 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).	24
Figuur 25 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).	25
Figuur 26 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2008 (bron: geopunt.be).....	25
Figuur 27 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).	27